

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

Sayı
23

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

91/3 Yıl : 5 Sayı: 23
Temmuz-Eylül 1991 Ederi: 5000 TL
YILDA DÖRT SAYI YAYIMLANIR

SAHİBİ :

Kani KANOL

YAZI İŞLERİ SORUMLUSU

Tuncer BAĞIŞKAN

YAZI KURULU

Öcal ERTEN
Kani KANOL
Hasan EKMEKÇİ

YAYIN KURULU

Hasan BULUNÇ
Engin ANIL
Mehmet BİRİNCİ
Rifat ŞIK

PİKAJ-MONTAJ: HAS-DER

DİZGİ-BASKI : ORTAM Off-Set

ABONE:

Kıbrıs.....20000 TL
Türkiye.... 30000 TL
İngiltere... 10 Sterling
Amerika.....20 Dolar
Avustralya 25 Dolar

YAZIŞMA ADRESİ

HAS-DER
P.K 199 Lefkoşa-Kıbrıs
Mersin 10 - Türkiye
Tel: 020-76276 (19.00-21.00)
020-35870 (Mesai saatleri)
Fax: 020-35880

Ön Kapak: HAS-DER Halk
Oyunları Ekibi
Arka Kapak: HAS-DER Müzik Ekibi

İÇİNDEKİLER

Okurlara.....	1
Short Summary of Contents.....	2
Mehmet BİRİNCİ	
Kıbrıs Türk Toplumunun Kültür Elçisi HAS-DER Angers'ten Döndü.....	3-5
Mehmet BİRİNCİ	
Kıbrıs Türk Halk Oyunları Kitabı Üzerine.....	6-9
Kani KANOL Ali HOCA	
Kıbrıs Türk Folkloru ve bir Şövenizim Örneği.....	10-12
Tuncer BAĞIŞKAN	
"Sahne Düzenlemesi" üzerine.....	13-14
Hasan EKMEKÇİ	
Kıbrıs'ta Yağ Değirmencililiği.....	15-19
Öcal ERTEN	
Kıbrıs Türkleri.....	20-28
Türkçeğştiren Ahmet AN	
Maniler.....	29
Aliye ARPALIKLI	
Haberler.....	30-32
Zehra KOZAL	

Okurlara

Değerli okurlar,

Dolu dolu geçen bir dönemin ardından yeni bir etkinlik dönemine sizinle kucak açıyoruz. Yorucu bir dönem geçirmemize karşın , üyelerimizin bitip tükenmeyen çalışma isteği gücümüze daha da bir güç katmaktadır. Düünden bugünlere üyelerimizin isteği, sizin de desteğiyle ulaştık. Böylesi bir dayanışmayla yarınlara da uzanacağımızdan kimsenin kuşkusu olmasın.

Dergimizin bu sayısında Dernek başkanımız sn. Öcal Erten'in yağ değirmencilliği konusunda Minarelliköy, Değirmenlik ve Kaleburnu köylerinde yaptığı araştırmayı yayımlıyoruz.

Saymanımız Mehmet Birinci "Kıbrıs Türk Toplumunun Kültür Elçisi Has-Der Angers'ten döndü" başlıklı yazısında, festivale ilişkin izlenimlerine yer verdi.

Kanl Kanol ile Ali Hoca sizlere Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan "Kıbrıs Türk Halk Oyunları" kitabının öyküsünü anlatmışlardır. Bu yazıyla , devlet çanaklarından yararlanan bireycl zihniyetlerin Has-Der'in haklarına nasıl elattıklarını ve Halkoyunlarımızı nasıl yozlaştırdıklarını öğreneceksiniz.

Dergimizin yazı işleri sorumlusu Tuncer Bağışkan ise "Kıbrıs Türk Folkloru ve bir Şövenizm Örneği" başlıklı yazısıyla, 'Milliyetçilik' yaygaraları atıp da Kıbrıs ile Anadolu kültürlerinden bihaber olanlarla politika üretilemeyeceğini gündeme getiriyor. Konuyu başından geçen bir olayla örnekleyen Tuncer Bağışkan , "Laf değil de bilimsel veriler ortaya koyunuz" diyerek yazısını sürdürüyor.

Halk oyunları ve Müzik Kolu sorumlumuz Hasan Ekmeççi ise edindiği deneyimler ışığında , halk oyunları ekiblerine katkı sağlayabilmek amacıyla , "Sahne Düzenlemesi" konulu yazıyı kaleme aldı.

Kıbrıs'ta araştırma yapan C.F. Beckingham'ın "Kıbrıs' Türkleri " başlıklı İngilizce yazısı, sn. Ahmet An tarafından sizin için Türkçeleştirildi.

Ayrıca dergimizin bu sayısında sn.Allye Arpalıklı'nın derlediği Manliler ve sn.Zehra Kozal'ın son üç aylık dönemde derlediği Kıbrıs' takli önemli folklor haberlerini bulacaksınız.

Aralık ayında yeniden buluşmak dileğiyle "şimdilik hoşçakalın" diyoruz.

Short Summary of the Contents

Mehmet BİRİNCİ

Dear Readers,

HALKBİLİMİ is full of interesting articles, and here is a short explanation of the contents of each article.

HAS-DER's chairman Öcal Erten is presenting his research on the old oil mills. The research was carried out in the villages of Değirmenlik, Minarelliköy (Mesaria Villages) and Kaleburnu (a Karpas Village).

Mehmet Birinci is giving details of HAS-DER's second expedition to France, in September 1991. A team of folk-dancers and musicians from HAS-DER had taken part in the International Angers folklore festival. Birinci gives a detailed account of the events of the festival and explains the political representation and "Identity" problem, which is faced by every Turkish Cypriot group in international events, and how HAS-DER handled the problem.

In our Past Issue, Kani Kanol and Ali Hoca had written about the interesting (!) story of a book, issued by the TRNC Ministry of Education, called "KIBRIS TÜRK HALK OYUNLARI" (TURKISH CYPRIOT FOLK DANCES). In this issue, you will find more about this book. Kani Kanol is thoroughly criticising the book, exposing its so called researchers, who despite all the ministerial backing behind them, grasp the work of real researchers already published in the first issues of HALKBİLİMİ, and present it as their own, as well as creating a lot of falsifications about the nature and traditions of Turkish Cypriot folk dancing.

Archaeologist and folklore researcher Tuncer Bağışkan is contributing in this issue with an interesting article called "Turkish Cypriot Folklore and a chauvenist Approach". In this article, Bağışkan, relying on a personal experience, explains how people with national prejudices, and ignorance on the Cypriot and Anatolian cultures are incapable of producing positive cultural politics. Bağışkan also stresses on the importance of relying on scientific data and proof, for a methodological approach.

Hasan Ekmekçi, who is the folk dance teacher and the choreographer of HAS-DER, is contributing with an article on choreography and staging of folk dances.

Ahmet An's contribution is a translation of the article called "Cypriot Turks" by C.F. Beckingham, a British writer who had carried out research work in Cyprus.

Aliye Arpalıklı has compiled a number of Turkish Cypriot folk songs (MANİ), which are appearing in this issue.

Folk and arts news of the past three months since our last issue in June is presented by Zehra Kozal.

Finally, we do apologize for our long delay due to technical problems but we hope to be back in time with you with our December 1991 issue.

İzlanımlar... İzlanımlar... İzlanımlar... İzlanımlar... İzlanımlar

HAS-DER bir gösteride

Kıbrıs Türk Toplumunun Kültür Elçisi HAS-DER Angers'ten Döndü

Mehmet BİRİNCİ

Halk Sanatları Derneği Fransa'nın Angers kentinde yapılan Mondial Müzik ve Folklor Festivali'nde Kıbrıs Türk toplumu ve Kıbrıs Türk folklorunu başarıyla temsil etti.

5-8 Ağustos 1991 tarihinde Angers kentinde yer alan festivale 14 ülkeden 21 müzik ve halkdansları grubu katıldı.

Paris'in Batısında bulunan Angers Kentine Has-Der 5 günlük bir otobüs yolculuğundan sonra 4.8.1991 tarihinde ulaştı.

Avrupa'nın en tanınmış festivalleri arasında yer alan Mondial Müzik ve Folklor Festivali'nde kusursuz bir organizasyon vardı. Ekipler en iyi şekilde ağırlanmıştı. Yemekler, yataklar, banyo-tuvalet tesisleri kaliteli temiz ve güzeldi.

4 günlük festivalin ilk iki gününde ekipler Angers Şehir merkezi ve yakın çevresinde çeşitli meydan gösterileri ve salon gösterilerinde bulundular. Festivalin 3. gününde tüm gruplar kısa bir geçit töreni (mini defile) yaparak şehir meydanında yer alan resmi bayrak törenine katıldılar. Festivalin son gününde ise yaklaşık 8 km.lik uzun bir geçit töreni (defile yürüyüşü) ile tüm ekipler şehir meydanına

gelerek, orada hazırlanmış olan muhteşem bir podyum üzerinde ve kalabalık bir seyirci topluluğu önünde dörder dakikalık birer gösteri yaptılar. Aslında 7 dakika olması planlanmış bu gösteri, festivale beklenenden fazla ekibin katılımı olması nedeniyle 4 dakika ile sınırlandırılmıştı.

Has-Der ekipleri festival komitesinden büyük ilgi gördü. Daha festivalin ilk gecesini şehrin büyük konferans merkezi salonunda 3 ekibin (Romanya, İngiltere ve K.Kıbrıs'ın) katıldığı büyük gösteride (spectacular), HAS-DER programın son ekibi olarak sahne aldı. Festivalin son gecesinde de yine aynı salonda Litvanya ve İspanya ekipleriyle aynı sahneyi paylaştı.

Fransız halkının folkloru çok yatkın olması, eskiden gelen festival gelenekleri ve halk danslarına karşı aşırı ilgisi HAS-DER'in Angers'deki gösterilerinin çok başarılı ve coşkuyla dolu geçmesini sağladı.

Halkın yoğun ilgi ve tezahüratıyla, tekrar tekrar sahneye davet eden alkışlarıyla coşkun doruğuna ulaşan Has-Der elemanları adeta harikalar yaratarak, çalışmalarında hiç denemedikleri ustalıkla

HAS-DER ekibi

başarıyla sergileyerek kendileriyle birlikte izleyicileri de coşkunun zirvesine çıkardılar.

Ağırlıklı bir şekilde yeni ve deneyimi az elemanlardan oluşan Has-Der ekibi bu festivalde çok zengin bir sahne deneyimi, gösteri rahatlığı kazandı.

Angers'te düzenlenen festival, Has-Der'in Kıbrıs Türk Toplumunu diplomatik alanda da büyük bir başarıyla temsil ettiği bir festival olmuştur.

Festivalin 3. günü programda, her ülkenin bayrağının şehir meydanında resmi törenle göndere çekilmesi yer alıyordu. Tanınmamış bir devletten gelen Has-Der kafalesinin, hangi bayrakla temsil edileceği sorun oldu.

Kıbrıs Rum Yönetiminin Paris Büyük Elçiliğinden Angers Festival Komitesine gönderilen iki sayfalık bir yazıda, Kıbrıs sorunu ile ilgili Rum Yönetiminin resmi görüşü aktararak, "Kıbrıs'ın Rum'unu da Türk'ünü de Kıbrıs Cumhuriyeti temsil eder. Bu nedenle göndere Kıbrıs bayrağı çekilmesinin gerekli olduğu", aksi tutumun diplomatik skandal yaratacağı duyuruluyordu.

Festival komitesine hangi bayrağın çekilmesi gerektiği konusunda akıl hocalığı yapan Rum Yönetimi Paris Büyükelçisi Sn. Mavromatis, bu bayrağın Yunan Milli Marşı ile mi Türk Milli marşı ile mi? çekiyeceğini belirtmeyi unuttu! Malum ya, Kıbrıs'ın kendi milli marşı olmadığına göre, gelecek yıllarda

HAS-DER Angers'te

uluslararası festivallerde herhangi bir diplomatik skandalı önlemek için bu konuya açıklık getirilmesinde yarar var!

Kıbrıs Rum yönetiminin bu tutumu karşısında diplomatik sorun yaratmak istemeyen Festival Komitesi, konuyu iyice aydınlatmış olmak için Paris'teki TC Büyükelçiliğine de bilgi verip görüşlerini almak istedi. TC Büyükelçiliği görevlileri Festival Komitesine Kıbrıs Türklerinin kendi ulusal marşları ve bayrakları olduğunu, resmi törene bunlarla katılmaları gerektiğini bildirdi. Festival Komitesi ise KKTC bayrağı kullanılmasının K.R.Yönetiminin itirazı nedeniyle mümkün olamayacağını bildirdi. Türk Bayrağı kullanılmasının bir sakıncası olup olmadığını sordu. Büyükelçilik yetkilileri Türk Bayrağının kullanılmasına müsaade edemeyeceklerini belirttiler. Bunun üzerine Has-Der kafilie başkanı Elçilik yetkilileriyle görüşerek durumu değerlendirdi.

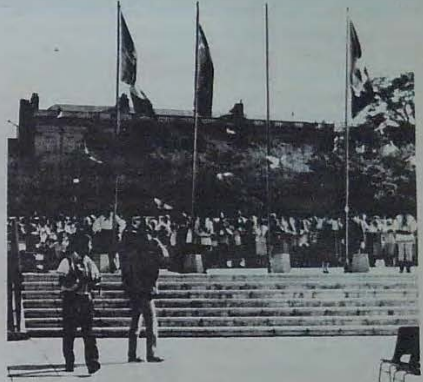
Festival Komitesi önce kafilienin festivalden ayrılaacağını sanarak çaresizlik ve endişe içinde Elçilikle yapılan temasın bitmesini beklediler.

Has-Der yetkilileri Komiteye, karşılaşılan diplomatik sorunun bilincinde olduklarını, her zaman benzeri sorunlarla karşılaşıldığını, durumu anlayışla karşıladıklarını belirterek, festivalden çekilmeye niyetli olmadıklarını, fakat devam etmek için bir şartları olacağını bildirdiler. Bayrak töreninde kendilerini temsil eden hiçbir bayrağın çekilmesini kabul etmelerine karşılık, ekibin Kıbrıs Türk Toplumunu temsil eden ve Kıbrıs Türk Folklorundan örnekler sunacak olan bir topluluk (ensemble) olarak tanıtılmasını, politik sorunlar nedeniyle henüz toplumsal varlığını uluslararası alanda sembolize eden kabul görmüş bir bayrağa henüz sahip olunmadığının unutulmamasını ve meydandaki bayrak direkleri arasında bir tanesinin de boş olarak, bırakılması şartını öne sürdüler. Festival Komitesi bu şartı kabul etti.

Tören günün 13 ülkenin bayrakları şanlı bir şekilde dalgalanırken, bunlar arasında bulunan "boş bir direk" bütün Dünyaya Kıbrıs'ta var olan sorunu ve sırf politik nedenlerle ulusal bir topluluğun karşı karşıya bulunduğu kimlik sorununu haykırıyordu.

Tören esnasında Has-Der elemanları göndere bayrağı çekilmeyen bir ülkenin çocukları olmanın mahzunluğunu yaşadı. Olay ekip içerisinde de ayrıntılı olarak tartışıldı. Bayraksız bir direğin, en az bayrağı çekilmiş bir direk kadar etikli olacağı ortadaydı.

Bayraksız direk, sorunları ve Kıbrıs Türkünü en açık bir şekilde dünyaya anlatıyordu.

Bayrağımızın dalgalanmadığı boş direk

Tören esnasında sıra Has-Der'e geldiği zaman, neden bayrak çekilmeyeceğinin Festival Komitesi başkanı tarafından açıklanması, aynı gün bağımsızlığına kavuşan Litvanya ekibi kadar ilgi ve alkış topladı.

Festivalin ikinci töreni de Angers Belediye Sarayının şeref salonunda yapıldı. Bu törene festivale katılan tüm ekiplerin, festivale katkıda bulunan tüm kuruluşların yönetici ve temsilcilerinin yanında, Angers kentinin kardeş kent olarak tanıdığı İngiltere'nin Wigan, Almanya'nın Osnabruck ve İtalya'nın Piza kentlerinin belediye başkanları katıldı. Bu törende Angers Belediye Başkanı ile ekip ve kuruluş temsilcileri birbirlerine karşılıklı hediyeler sundular. Bu tören sırasında Litvanya temsilcisine ve Kıbrıs Türk Toplumunu temsilcisi olarak Has-Der kafilie başkanına konuşma hakkı verildi. Kafilie Başkanı konuşmasında Angers festival komitesine ve belediye başkanına ekiplerine yaptıkları davetten dolayı Kıbrıs'taki sorunlar karşısında göstermiş oldukları hasasiyet için teşekkür ederek, uluslararası kültür etkinliklerinin dünyadaki tüm ırklar, dinler, diller ve uluslar arasında barış köprüleri oluşturması dileğini ifade etti.

Angers'de yer alan Mondial Uluslararası Müzik ve Folklor Festivali Halk Sanatları Derneği ve Kıbrıs Türk Toplumuna adına başanlı bir etkinlik olarak her zaman anılacaktır.

Eleştiri... Eleştiri... Eleştiri... Eleştiri... Eleştiri... Eleştiri... Eleştiri

KIBRIS TÜRK HALK OYUNLARI KİTABI ÜZERİNE

Kısa bir süre önce Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları arasında satışa çıkarılan Erbil Çinkayaların yazdığı **Kıbrıs Türk Halk Oyunları** isimli kitap konusunda düşüncelerimizi kaleme almamız gerektiği söylendiğinde, önceleri pek üzerinde durmamıştık.

Bizler, özellikle eğitim ve kültür işleriyle uğraşan bir Bakanlığın yayınlamaya uygun gördüğü halk oyunlarıyla ilgili böyle bir kitapta yeni derlemeler, yeni görüşler ve bilimsel araştırma bulguları okuyacağımızı sanıyorduk. Ancak kitabı okumayı bitirdiğimiz an, bu küçük-cuk toplumdaki devlet olanaklarının küçük hesaplarla nasıl heba edilmekte olduğuna bir kez daha şahit olduk ve düşüncelerimizi kaleme almanın gerekliliğine biz de inandık.

NE KADAR İYİ NİYETLE YAKLAŞSAK TA

Konuyla ilgilenen pek çok folklorseverin merak ettiği bir soruya yanıt vererek başlayalım isterseniz. Merakla sorulan soru şu: 1986 yılından beridir

Kani KANOL - Ali HOCA

sürekli ve düzenli olarak yayını sürdürülen ilk ve tek folklor dergisi "Halkbilimi"nden kitapta neden hiç sözedilmemiş acaba? Nedeni çok basit.. Halkbilimi dergisinden alınan pek çok düşünce ve araştırma bulgusunun ortaya çıkmaması için herhalde. Bu olaya ne kadar iyi niyetle yaklaşmak istediyssek de bu olmadı. Yalnız "Halkbilimi" dergisinin değil, başkalarının hakkını da yemiş sayın Çinkayalar.

SANKİ BİR EKİBİN BROŞÜRÜ

Alalım kitabın 1. bölümünü. Başlangıçtan

* Kani Kanol: HAS-DER Sekreteri, Maden Mühendisi
Ali Hoca: Müzikolog, Müzik öğretmeni, HAS-DER üyesi

günümüze halk oyunları başlığı altında anlatılanların pek çoğu ülkemizde halk oyunlarının sevdirilip yaygınlaştırılmasına en çok emeği geçen, söz konusu kitabın yazarının da hocalığını yapan Mümtaz Cönger'in 1960 yılında basılan **"Türk Millî Oyunlarından Örnekler"** isimli kitabından alındığı halde, bu kitabın ismini de vermedi sözkonusu kitabın yazarı.

Bunun yanında, aynı bölümün ilerleyen sayfaında ise, başlangıçtan günümüze halk Oyunları Çalışmaları adı altında, kendisinin yönettiği ve Devlet Halk Dansları Topuluğu ekibinin çalışmaları anlatılmış. Kitap, sanki bu ekibin broşürü olarak hazırlanmış gibi. Söz gelimi 1986 yılında, ülkemizde ilk kez gerçekleşen ve anılardan hiç silinemeyecek 1. Uluslararası Halk Oyunları Festivali'nden sadece bir cümleyle söz ederken, 1986 yılının **"en önemli olayı"** olarak, Dijon'da özel giysi ödülü alan kendi ekibinin başarısını gösteriyor kitabın yazarı. Bu bölümün geriye kalan sayfaında ise, pek çok ödül almış diğer ekiplerimizin başarılarından hiç söz etmeyerek kendi ekibinin katıldığı festivalleri sıralıyor ve böylece ülkemizdeki **"Başlangıçtan günümüze Halk Oyunları Çalışmaları"**nı araştırıp yazmış oluyor. Kıbrıs Türk Halk Oyunları Çalışmaları, yazara göre sadece kendi ekibinin çalışmalarıyla sınırlı herhalde!

Halk Oyunlarımızın **"Kökünü"** konusuna ise yazar, 10. satırda durumu özetliyor. Millî Eğitim ve Kültür işleriyle uğraşan bir Bakanlığın yayın organında halk oyunlarımızın kökeni, 10 satırda ve ultraözet biçiminde anlatılmış. Gerek Kuzey, gerekse Güney komşularımızda halk oyunlarının kökeni konusunda yazılan kitaplar ciltlere sığmazken, bize 10 satır yetiyor. Oyunlarımız, 1571'de Türkler adaya gelince geldi ve bugüne kadar **"değişiklikler"** geçirerek oynandı durdu. İşte bu kadar basit!

ARTIK İFLAS ETMİŞ DÜŞÜNCELER

Türkiye'de artık iflas eden, **"Anadoluya ovinlar Orta Asya'dan geldi ve az değişikliklerle oynandı durdu"** düşüncesini yazarımız aynen Kıbrıs'a uyguluyor. Türkiye'de ve Dünya'da bu görüş ve düşüncelerin tümüyle iflas ettiğiinden, halkların kültür alış verişinden ve dinamik folklor anlayışından habersiz yazarımız. Bu bölümde Rumların bizden aldığı oyunları sıralıyor ama, bizim onlardan ne aldığımız konusunda ortaya koyacak birşey bulamıyor.

Her ne hikmetse, bu konularda toplumumuzda

şövenist kesimler çağdığı yaklaşımları hiç terketmeye niyetli değiller ve bizim toplumumuzun Kültür dağıttığını, Rum toplumunun da bizim dağıttığımız bu Kültürü toplayarak kültürlendiğini kabul ediyorlar sadece.

Kıbrıs Türk Halk Oyunları Türleri başlığı altında ise yazar, hiçbir araştırmacıya yakışmayan bir tutum izleyerek, 1986 yılında Halkbilimi dergisinde bizim ortaya koyduğumuz oyun türlerini aynen alıp kullanıyor ve bunları kendi düşüncesi gibi sunuyor. İyi ki sevgili hocamız folklor uzmanı Şerif Baykurt'un sözünü dinleyerek, eksikleri tamamlamayı beklemeden, bu konudaki çalışma ve araştırmalarımızı 1986 yılında yayınlamıştık. Yayınlanmasaydık, bugün bunu kanıtlayamayacak ve hatta hiçbir şekilde hak da iddia edemiyecaktık. Demek ki deneyimli hocamız, eninde sonunda, **"uzun zaman süren araştırma, derleme ve deneyimlerin bir ürünü!"** diyerek, birilerinin bizim çalışmalarımıza sahip çıkabileceğini ta o zamandan görmüştü.

Sayın Çinkayalar, bizim ortaya koyduğumuz türlerden bir tanesini de keyfi öyle istedi diye kitabına almamış. Bu tür Kasap oyunları'dır. Biz ilk kez bu türleri Halkbilimi dergisinde yayınladığımızda (1986'da) kendisi bir konuşma sırasında çalışmalarımızı takdir ettiği söylemiş, ancak Kasap oyunları diye bir tür olduğuna inanmadığını belirtmişti. Bugün yayınladığı kitapta bu türden bahsetmeyerek dilettiği oyunları var, diğerlerini de yok sayabileceğini varsayıyor herhalde.

SORMAK İSTİYORUZ

Yine kitabının 20. ve 26. sayfaında Aziziye Sirtu oyunundan bahsediyor kitabın yazarı. Bu sirtunun Sultan Abdülaziz'e ait olduğunu ortaya korken yine alışkanlığını sürdürüyor ve kaynak göstermiyor. Bu yetmezmiş gibi, isim vermeden **"bazıları"** diyerek, bizim araştırmalarda kaynak da göstererek ortaya koyduğumuz **"Mendil Oyunu"** sözcüğüne **"uyduruk"** olduğu gerekçesiyle karşı çıkıyor.

Şimdi sormak istiyoruz: Aziziye Sirtunun Sultan Abdülaziz'e ait olduğunu kimden öğrendi? Bir müzikolog olan ve bizimle başlattığı araştırmalarda bu sirtouyu elindeki nota koleksiyonu içinde el yazması olarak bulan Bülent Alaner ve bizden önce mi araştırıp buldu sayın Çinkayalar? Kitabında Mahmut İslamoğlu, Erdoğan Saraçoğlu veya diğer bazı araştırmacıları kaynak gösterirken, esas alıntılar yaptığı kişi ve yayınlamış eserleri neden kaynak göstermekten kaçındı sayın

yazarımız? Yoksa bazı gerçeklerin ortaya çıkmasından mı çekindi?

Bizler, yaptığımız tüm çalışmaların HAS-DER adına yaptığımızı her vesileyle açıklamıştık. Sayın yazarın kendisine de defalarca bu konuyu özellikle açıklamıştık. Buna rağmen Sn. Çinkayalar yine bildiğini okuyarak kitabında, üstelik bize hiç sormadan adımızı (Ali Hoca) da vererek "halkbilimi" dergisinde yayınlanmış notları yayınladı. Pek çok hatayla birlikte tabii.

Çok ilginç bir başka nokta daha var sormak istediğimiziz: Yazarımızın elinde Karagözlü sirtosu ve Şehir Sirtosu isimli oyun müziklerini kasetleri var midir acaba? Neden mi? Bu müzikleri bir kez daha gözden geçirmeleri gerekiyor da onun için.

Halkbilimi dergisinin ilk sayılarında, deneyimsizlikten kaynaklanan bazı hatalar yapmıştık. Bunlardan bir tanesi de, Şehir Sirtosu oyununun notalarını verirken, bu sirtosunun ikinci bölümünün üzerine yanlışlıkla, pikaj hatası yaparak Karagözlü Sirtosu yazmıştık. Bu başlık altında verilen notalar, Şehir Sirtosu'nun devamıydı. Biz derginin ilerleyen sayılarında bu hatamızı düzelterek özür dilemiştik. Şimdi kitabı incelerken görüyoruz ki 104. sayfada Karagözlü Sirtosu adı altında Şehir Sirtosu'nun ikinci bölümü verilmiş. Böylece kitabada verilen Şehir Sirtosu da (103. sayfada) eksik kalmış.

Sayın Çinkayalar, kitabının 26. sayfasında isim verme cesaretini göstermeden Halkbilimi dergisinde ortaya koyduğumuz kimi düşünceleri "Mendil Oyunu" diye bir oyun yoktur. Belli bir bölümünde mendil tutuşarak oynanan Sirtosu'nun her birinin ayrı ayrı isimleri vardır. Var olan bu isimleri kaldırıp "Mendil Oyunu" "Erkek Zeybağı" gibi uyduruk isimler takmak, yazılaştırmaya neden olmaktadır" diyerek suçlanmaktadır.

BU NASIL BİR ARAŞTIRMA

Kimin uyduruk çalışmalarla ve başkalarının emeğini, alın terini kullanarak bilgiçlik tasladığı ortadadır. Sayın Çinkayalar bize "Belli bir bölümünde mendil tutuşarak oynanan Sirtosu'nun her birinin ayrı isimleri vardır" diyor ama, sözünü ettiği bölümlerin hangi bölümler olduğunu ortaya koymuyor. Bu nasıl bir araştırma? Başkanlarının pek çok kaynağa dayanarak ortaya koyduğu düşünceleri uyduruklukla suçlayacaksınız, ama kendin hiç kaynak göstermeden, daha önce yayınlanmış başkalarının düşüncelerini kendi

düşüncelerin gibi kitabına alacaksınız. Yıllarca çalıştığınız okul ekipleri ve uluslararası festivallere götürdüğünüz devlet ekiplerine "Bekri", "Bekri Mustafa", "Sarhoş Bekri" gibi isimler taktığınız bir oyunu, kitabınızda hangi türe kattığınızı yazmayacaksınız, ama, "Halkbilimi" dergisinde bu oyuna kaynak gösterilerek verilen "Mandıra" ismini kullanarak, notasını yayınlayacaksınız (126. sayfa).

Bir açıklama yapın sayın araştırmacımız ve bu oyunun "uzun araştırmalar sonucu ortaya koyduğunuz türlerimizden!" hangisine ait olduğunu söylesin bize. Bir de neden "Halkbilimi" dergisinde bu oyunla ilgili araştırma yazısı (1986 yılı-3. sayı.6 sayfa) yayınlanana kadar yukarıda sözünü ettiğimiz isimleri kullanırken, şimdi "Mandıra" ismini kullanıyor acaba? Yıllarca çalıştırdıkları ekiplere bu oyunda sarhoş taklidi yaptıklarını, halk danslarıyla uğraşan herkes biliyor. Bu sorular bizler 1986 yılında sormuştuk. Bunlara yanıt veren olmadı. Bugün ise kitabında Mandıra ismini kullanıyor yazarımız. Nereden çıktı bu Mandıra? Türü ne bu oyunun? Kaynağı nerede? Başkalarının çalışmalarını bir çırpıda uyduruklukla suçlamak çok kolay Sayın Çinkayalar için. Derme çatma bilgilerle ve devlet olanaklarıyla kitap yayınlayarak, başkalarının binbir güçle sürdürdüğü çalışmalarını kaynak göstermeden sahiplenmek de kolay. Zor olan bu alanda uğraş verenlere saygı duymak ve kimseyi uyduruklukla suçlamadan, toplum yararına uygar insanlar gibi, ortaya konan bulgu ve düşünceleri tartışmaya açmaktır.

VE MÜZİK BÖLÜMÜ

Kitabın Müzik bölümünde dikkatimizi çeken bir kaç konuya daha değinmek istiyoruz biraz da.

Sayın Çinkayalar "Halk Oyunlarımızda Kullanılan Çalgılar" başlığı altında "Keman:Halk Oyunlarımıza eşlik eden çalgılar içinde temel müzik aleti kemandır. Kıbrıs Kemanesi (Kırbız Kemanesi), özellikle darbuka (döblek) ve tef eşliğinde eskiden beri çalınmaktadır" diyor. Yazarımız yine derme çatma ve kulaktan dolma bilgilerle birşeyler anlatmaya çalışıyor. "Kırbız Kemanesi" nedir? Eskiden beri çalınan bu Kıbrıs Kemanesinin ne özelliği vardır? bunlar hiç açıklanmamış. Bu kitabın yayınlanmasına onay veren kurul bu konuda neler biliyor, nasıl çalıyor bunu bilemiyoruz. Ancak böyle bir kitabı kültürümüzde kazandırdıkları için ne kadar gurur duysalar azdır.

Biz Kırbız Kemanesi (aslında Kırbız Kemanesi

olmalıydı) sözcüğünün nereden geldiğini kamuoyunun bilgisine sunmak istiyoruz. Türk Folklor Araştırmaları Dergisi 1958 Ağustos sayısında Hali Bedi Yönetken'in **"Türk Folklorunda Kıbrıs Kemanesi ve Zeybeği"** başlıklı yazıdan bu sözcükle ilgili bir bölümü aktaracağız:

"... Yürüklerden, Tahtacı ve Aptallardan bir çok orijinal melodiler, Şah İsmail, Kesik Kerem... derlemiş, ayrıca bu bölgede halk müzik aleti olarak Sipsi-Çifte, Dırnak, Kemane, İklik... gibi aletlerden ezgiler kaydetmiştik. Bunlardan başka bu sazlar arasında bir de "Kırbis Kemane" veya "Gıbis Kemane" adlı bir alete rastlamıştık. Kıbrıs Kemanesi adını taşıyan bu alet bildiğimiz kemandı, YALNIZ KEMENÇE GİBİ ÇALINIYORDU"

HERKESE SORMAK İSTİYORUZ

Folklorla uzaktan-yakından uğraşan herkese sormak istiyoruz şimdi: Kıbrısta geçmişte veya şimdilerde Kemençe gibi çalınan bir kemana rastladınız mı? Değerli araştırmacı Hali Bedi Yönetken'in yazısında da çok açık bir şekilde belirttiği gibi, özellikle Güney Anadolu'da Kıbrıs'a duyulan yakınlıktan dolayı KEMENÇE GİBİ ÇALINAN BİR ALETE "Gıbis Kemanesi" denmiş.

Her nedense bazı araştırmacılarımız çoğu kez Türk olduğumuzu kanıtlamak için saçma sapan tezler öne sürmeyi, büyük ve milli bir görev biliyor. İşte bu olayda olduğu gibi. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı bir kitapta böylesi saçmalıkların olması, herkese göre doğal olabilir. Ancak bize göre olamaz. Kim düzelterek bu hataları? Kimdir bunların sorumluları? Böylesi yanlışlarla dolu bir kitaba yazdığı sunuşta "...daha kolay ve güzel olur düşüncesiyle yapılan bazı keyfi uygulamalar, halk oyunlarımızı aslından uzaklaştırmakta ve yozlaştırmaktadır. Halk oyunlarımızın yozlaştırılmasına fırsat vermemek.... gelecek nesillerimize en doğruyu en güzeli verebilmek için..." diyen sayın Çinkayalar, folklorumuzun yozlaşmasına asıl kendisinin neden olduğunun farkında mıdır acaba?

Kitabın "Halk Oyunlarımızda Kullanılan Çalgılar" bölümünde, 92. sayfada bir başka nokta daha var dikkatimizi çeken. "Tambura: Tambura en eski Türk halk müziği aletlerinden biridir. Bağlama tipi bir çeşit telli sazdır. Tezene ile çalınır. Dut ağacından oyma olarak yapılanlar tercih edilir" diyor Sn. Çinkayalar. Bu konuyla ilgili olarak yorum yapmadan, Vural Sözer'in Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi 757. sayfadaki tanımlarını vermek

istiyoruz. "Tambura: Türk halk müziğinde kullanılan cura, bulgari, çöğür, bağlama gibi telli ve mizrapla çalınan çalgıların genel adı." Yazarımız belki Tambur ile Tambura arasındaki farkı farkedemedi. Bu nedenle aynı ansiklopedide Tambur için ne denildiği de yazalım. "Tambur:Klasik Türk müziğinin başlıca çalgılarından biri olan, mızrap yada yayla çalınan, yarım elmayı andıran yuvarlak gövdeli, uzun saplı, telli çalgı". Şimdi acaba, Kıbrıs'ta kullanıldığı öne sürülen Tambura nasıl bir alet. Vural Sözer'e göre Tambura bir çalgı değil, telli ve mızrapla çalınan çalgıların genel adıdır. Sayın Çinkayalar Kıbrısta kullanılan bu çalgı hakkında hangi kaynaktan bilgi aldı, bunu açıklasın ki folklorseveler de karışan düşüncelerini beraklaştırabilisin.

Son olarak bizi çok düşündüren bir bölüme daha değinmek istiyoruz. Sn. Çinkayalar kitabının 19. sayfasında "İş hayatından doğan oyunlarda, kullanılan alet, oyunlarımızın isimlerine de etki etmiştir. -Orak, bıçakoyunu, kılıç-kalkan oyunu... gibi" diyor. Kıbrıs Türk Halk Oyunlarında kılıç-kalkan oyunu ne zamandan beridir oynanıyor da bizim haberimiz yok. Bunu bir yana bırakalım, kılıç-kalkan oyunu iş hayatından doğuyorsa eğer, savaş ne zamandan beridir bir iş olarak kabul görüyor? Biz kılıç-kalkanın sadece savaşta kullanıldığını sanıyorduk hep.

BİR ARAŞTIRMA KİTABI YAZMAK ZOR VE ZAHMETLİDİR

Bir kitap yazmak, hele bir araştırma kitabı yazmak elbette çok zor ve zahmetli bir iştir. Elbette böyle bir kitapta bazı eksikler, ufak tefek yanlışlar olabilir. Ancak yukarıda sıraladığımız ve daha sayfalar dolusu yer tutabilecek, öze ilişkin, yanıtıcı bilgiler vermek ciddi bir araştırmacının yapacağı şeyler değildir. Hele bu araştırmacı başkalarının çalışmalarını uyduruklukla suçluyorsa, kendisinin çok daha dikkatli ve gerçekçi olması gerekir.

Herneyse, bu kitabın basımına izin veren sayın Milli Eğitim Bakanlığı uzmanlarını tebrik etmek istiyoruz yine de. Böyle bir kitabın Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yayını olarak basımına izin veren zihniyetin ne olduğunu çok iyi biliyoruz aslında. Ancak bir noktanın bilinmesinde yarar var. Kıbrıs Türk Halkı, varlığını kum kalelerine değil, gerçek kalelere dayamayı başardığı zaman, dünya üzerinde gerçek yerini bulacaktır. Bundan kimsenin kuşkusu olmasın.

Eleştiri... Eleştiri... Eleştiri... Eleştiri... Eleştiri... Eleştiri... Eleştiri

KIBRIS TÜRK FOLKLORU VE BİR ŞÖVENİZM ÖRNEĞİ

Halkbilimi dergisinin geçmiş sayılarında, Kıbrıs genelindeki kaynak kişilerle diğer yazılı kaynaklardan derlediğim verileri okurlarımıza aktarmıştım. Amatör bir araştırmacı olarak aktarma görevini yaparken de, Kıbrıs'ta birbirlerinden etkilendiklerinden ortak yanları bulunan "Kıbrıs Türk Kültürü" ile "Kıbrıs Rum Kültürü"nden söz etmiş, bu kültürlerin de başta Anadolu olmak üzere birçok kültürlerin izlerini taşıdıklarını söylemiştim. Nasıl ki komşu ülke kültürlerinin Kıbrıs'taki etkileri inkar edilemiyorsa,

Tuncer BAĞIŞKAN (Arkeolog)

yakın geçmişimizde yanyana, içiçe ve ayrı ayrı yerlerde ve özellikle küçük bir adada yaşayan insanların da birbirlerinden etkilenmedikleri bilimsel olarak ileri sürülemez.

Kültürlerin akışkan ve yapışkan olma özelliklerinden dolayı nesilden nesile aktararak sürdürüğü bilinmektedir. Bilinen diğer bir şeyse, belli bölge-

* "Halkbilimi" yazı işleri sorumlusu. Arkeolog

lerden kaynaklanan kültürlerin başka bölgelere aktarıldıklarında yerel kültürlerin etkilerine açık olmalarıdır. Ortaasya'dan Anadolu'ya gelen Türkler, asırlar boyunca Anadolu'daki yerel kültürlerle karışık kaynaştıktan sonra 1571 yılında Kıbrıs'taki Rum kültürüyle de tanışmışlardır. Osmanlılar Kıbrıs'a geldikten sonra Kıbrıslı Rumları topluca öldürmedikleri, aksine onlara hoşgörülü davrandıkları, kolaylıklar tanıdıkları kaynak kitaplarda da yazılıdır.

Kıbrıs'a yerleşen Türkler yerli halkla bazı yerlerde aynı köyleri paylaşırken, devşirme padişahlarının izinden giderek Rum kadınlarla da evlenmişlerdi. Tarihçi Vergi Bedevi'nin Şer-i Mahkeme Sicilleri üzerine dar bir çerçevede yapıp 1969 yılında "Milletlerarası 1. Kıbrıs Tetkikleri Kongresi"ne sunduğu araştırma bildirisinde, yaklaşık 400 Rumun, özellikle evlilik yoluyla Türk oldukları üzerinde durmuştur. Bu bilgilerden ayrı olarak Dillirga bölgesindeki köyler başta olmak üzere birçok Türk köyünün toptan Hristiyanlaştığı da bilinmektedir. Sosyal olaylardaki böylesi alışverişlerin kültürel alışverişleri de beraberinde sürüklediğini söylememe gerek yoktur sanırım.

Bilimsel veriler ile Kıbrıs'ta yaşanan olaylar "Kıbrıs Türk Kültürü"nü'nün temalarıla zenginleşip geliştiğini ortaya koymaktadır.

Kıbrıs-Anadolu ilişkileri üzerinde çalışan araştırmacılar ile bilim adamları, Kıbrıs'ın 9 bin yıl önce Anadolu'yla temas içinde bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Roma dönemindeyse bu ilişki Kıbrıs'ın Anadolu'daki Kilikya eyaletine bağlanmasıyla sürmüştür. Dolayısıyla Anadolu insanının 1571 tarihinden önce de Kıbrıs'ta varolduğu bilimsel veriler ile arkeolojik kazılarda ele geçen maddi kalıntılar yoluyla da kanıtlanmıştır.

Konuya bu şekilde bir giriş yaptıktan sonra, geçtiğimiz mayıs ayında yaşadığımız bir olayı okurlara aktarmak istiyorum. Eski Eserler ve Müzeler Dairesi geçtiğimiz üç yıl içinde birliktişileri dışlayan, Cumhurbaşkanı'nın konuyu olarak adamıza gelen araştırmacıların istenmeyen kişiler ilan eden, Lefkoşa'daki eski eser depoları ile atölyesini dağıtıp Lefkoşa'daki eski eser çalışmalrını durduran, 1985 yılından itibaren kullanması geleneksel hale getirilen "Dünya Müzeler Haftası"nın gününü dahi unutan ve kimin elinin kimin cebinde olduğu bilinmeyen bir Kurum haline getirilmişti. Ancak 1991 yılının Nisan-mayıs aylarında Daireye Ali İsmail Kanlı adlı bir müdürün tayin edilmesiyle durum değişmiş ve 18-24 Mayıs Dünya Müzeler Haftasında Müdür-

lük ile Bakanlık adına "Arkeolojik Kazı Buluntuları Sergisi" ile "Arkeolojik Kazılardan Önemli ve Çamlıbel Antik Mezar Kazısı Konferansı" konulu iki etkinlik gerçekleştirilmesi gündeme getirilmişti. Geçtiğimiz yıllarda dört ayrı yerde yaptığımız arkeolojik kazıların plan, fotoğraf, eski eser ve diğer çalışmalarını çok önceden hazır olduğundan, serginin düzenlenmesinde zorlanmadık. Gerçekleştirilen konferansla ilgili kamuoyunun ve özellikle Halkın Sesi gazetesindeki bir köşe yazarının izlenimleri, konferansın çok başarılı geçtiği doğrultusundaydı. Benat tarihçi, konferansta Rum probagandası yaptığını öne sürerek beni hem Eski Eserler Dairesi Müdürlüğüne ve hem de Kültür Bakanlığına yazılı olarak şikayet etmiştir. İlgili makamlardan cezalandırılmama taleb eden bu sanat tarihçi eğer konferansta öne sürdüğü konulara karşılık olarak bilimsel veriler ortaya koyma birikimine sahi, olsaydı, Kıbrıs Türk Folkloruna katkıda bulunabilecek bir diyalog başlatılması mümkün olabilecekti. Böyle bir diyalog yerine yalana dayalı şikayeti yeğleyen bu kişiye verdiğim yazılı yanıtta; yazısındaki yalanlardan pişmanlık duymaması halinde, şikayet yazısını ek bir yazıyla birlikte Halkbilimi dergisinde yayımlayacağımı söylemişim. Bu kişi şikayet yazısında şöyle diyordu:

"Müzeler haftası nedeniyle müdür'üğümüzce düzenlenen konferansı izlemiş bulundum. Böyle konferansların tertiplenmesinde çok büyük yararların olduğunu belirtmeye gerek yok sanırım. Konuşmacı arkadaşımız sayın Tuncer Bağışkan bizlere değerli bilgiler sundular. Kendilerine teşekkür ederim.

Ancak konferans esnasında Kıbrıs Türk toplumu- nun örf, adet ve geleneklerine bağdaşmayan bazı yakıştırmalarda bulunulmuştur. Bunların böylesine ciddi bir konferansta söylenmesi çok düşündürücüdür. Bir sikke üzerinde yer alan Afroditi tapınığında tasvir edilen güvercinler ile bir mezarda insan başı yanında bulunan bir kaşıktan söz edilmiştir. Sözü edilen bu buluntular Kıbrıs Türkünün bu günkü gelenekleriyle bağdaştırılmıştır. Kıbrıs Türkleri adada 1571 yılından var olmaya başlamışlardır. Helenistik ve Roma dönemlerinde yaşananlar ile Kıbrıs Türklerinin örf, adet ve gelenekleri arasında herhangi bir bağ kurmak olanak dışıdır. Kıbrıs Türk toplumunun örf, adet ve geleneklerinin nereden kaynaklandığı ortadadır.

Ayrıca Hüsnü kayası mezar planı Arkeolog Müge Şevketoğlu ve Özlem Lefkonuklu tarafından çizilmiş olduğu halde bunu belirtmeye her nedense gerek görülmemiştir. Akdeniz kazısına izinli olduğum için başlangıç günlerinde katılmışım. Müdür-lüğümüz iznini iptal ederek beni bu kazıda göreve çağırış ve kazı sonuna kadar kazıya iştirak ettim. Her nedense bu da belirtilmemiştir.

Bu hususlara konferans gecesi değinmedim. Benim de aynı dairenin bir personeli oluşum ve doğabilecek tartışmalardan dairemizin etkilenebileceği düşüncesi beni engellemiştir. Durum bilgilerinize saygı ile arz olunur"

Ancak bu sanat tarihcinin izin dilekçesi ile kazı günlüğündeki bilgilere dayanarak yalan söylediğini kanıtlamam zor olmadı. Bu sanat tarihcinin, başkanılığını yaptığım Akdeniz mezar kazısına, iznini tamamladıktan ancak iki gün sonra (yani kazının son gününde) kendi istek ve olanaklarıyla misafir olarak katıldığı belgelenmiştir. Müdürün iznini iptal edip kendini göreve çağırıldığı bilgilerin yalan olduğu belgelenmiştir. Ayrıca Hüsnü Kayasındaki mezarın planının tarafımdan çizildiği kazı ekibince teyid edilmiştir. Dolayısıyla bu sanat tarihcinin üst makamlara yalan bilgiler aktarmak için konferans gecesi konuyu gündeme getirmediği ortaya çıkmıştır. Bir kişiyi sıfırla çarpmayı hiçbir zaman düşünmediğimi, bu olaydan da üzüntü duyduğumu itiraf etmek isterim. Ancak haddini bilmeyip çizmeyi aşanlara da yaptıklarının bedelini ödettirmek durumundayız.

Konferansta Rum probagandası yaptığım üst makamlara "düşündürücüdür" diye ima yollu bildiren bu kişi, hem kültürün içeriğinden, hem de Kıbrıs Tarihi ile Kıbrıs Türk folklorundan habersiz olduğunu ortaya koymuştur. Kıbrıs adası Roma döneminde Anadolu'daki Kilikya eyaleti ile Antakya Şehrine bağlıydı. Çamlıbel'deki mezarda bulunan Afrodit tapınağı ile güvercin tasvirli madeni para ise Antakya şehrinde darbedilmişti. Güvercin antik çağlarda aşk, güzellik, muhabbet ve bereket tanrıçası Afrodit'in kutsal hayvanı sayılırdı. Kıbrısta (Türk ve Rumlarda) yeni evlenecek çiftlere, hayat boyu muhabbetli olmaları için, zıfat odasına girmeden önce bir çift güvercin palazı (veya beyaz güvercin palazı) yedirilmesi adettendi. Türkiyede şimdilik bu adet bilinmemektedir. Ayrıca islam inançlarında güvercin kutsal bir hayvan sayıldığından Türkiye'de yenilmediği de gayet iyi

bilinmektedir. Mısırdaki antik mezarlarda, ilaç kaşığı olabileceği sanılan kaşıklara ve kasıtlı olarak kırılmış ev eşyalarına rast lanmıştır. Kıbrıs folklorunda; can çekişen kişilerin öte dünyaya susuz gitmemeleri için onlara kaşıkla su içirildiği bilinmektedir. Ayrıca ölen kişilere ait olan veya cenaze amaçlarıyla kullanılan su kabağı ile su testisi gibi eşyaların kullanılmaları günah sayıldığından mezarların başında kırılırdı. Şimdi ise müslüman mezarlarına kaşık konup konmadığı gündeme gelmiştir. Bilimsel bir konferansta yukarıdaki bulgularda görülen benzerliklerden "animatır" diye söz edilirse gerçekten Rum probagandası mı yapılmış olur? Eğer Kıbrısta yaygın olarak güvercin yeniyorsa; yakın geçmişimizde yeni evlenecek olanlara muhabbetli olmaları için yediril-yorsa ve bu inanç da Anadolu'da bilinmiyorsa, bizim sanat tarihçimizin düz mantığı bunu nasıl izah edebilecektir? Merak ediyorum... Yoksa Kıbrısta gelmiş geçmiş kültürleri bir kenara itip iğnesi takılmış plak gibi "Biz Türkler Kıbrıs'a 1571 yılında Türkiye'den geldik, kültürümüzü beraberimizde getirdik ve bu kültürü hiç etkileneden kullandık" mı diyebiliriz?

Kıbrıs Türk kültürünü 1571 yılından itibaren başlatılan Türkleri bu adada 400 yıllık misafir sayan şöven rum görüşüne omuz verdiklerinin ve bu bilgilerle politika üretilmeyeceğinin anlaşılmasını dilerim. Kıbrıs Türk kültürüne damgasını vuran örf, adet ve gelenekler 1571'den önce de Kıbrısta vardı, 1571'den sonra da artarak varlığını sürdür-müştür. Karşıt görüşte olanların laf değil de bilimsel veriler ortaya koymaları gerekecektir.

Bugünlere gelinceye kadar nice köprülerin altın-dan nice suların aktığıni gayet iyi biliyoruz. Önce Osmanlı imparatorluğunun devşirme padişahlarla yönetilmesi hazmedilmiştir. İleriki dönemlerde Kıbrısta Türkleşen Rum nüfusu hazmedilmiştir. Daha nice şeyler gibi şimdi de Kıbrıs Türk folklorunun gerçek yapısı hazmedilecektir.

Kıbrıs Türk Kültüründeki etkileşimleri aşağılayıcı bulan sanat tarihçisinin bilimsel veriler ortaya koyabileceği yeterlilikte olmaması, şahsımı rumculukla suçlamasına ve sova kaçan milliyetçilik yaygaraları atmasına neden olmuştur. Ancak eğer yaygarayla milliyetçi olsaydı, yaygaralarını mahalleyi sabah namazından ayağa kaldıran horozumuzla mahalle-nin itleri de milliyetçi sayılmış olurdu.

Şimdilik bu kadar... Yanıt alırsak yine yazarız... Kimsenin kuşkusu olmasın...

"SAHNE DÜZENLEMESİ" ÜZERİNE

Hasan EKMEKÇİ

Şu küçücük ülkemizde kaybolup yitirmeye mahkum edilmiş kültür mirasımızı yaşatmaya çalışan çeşitli kuruluşların çoğalmasi sevindiricidir. Son yıllarda özellikle halk dansları alanında çalışan kuruluş sayısındaki artışla birlikte, kısır döngüye takılan oyunlarımızın sıklığa başladığını söylemek de yerinde olur herhalde. Önceleri; köy düğünlerinde, meydanlarında, harmanlarında pantik biçimleriyle sergilenen oyunlar, küçük değişikliklerle sahneye aktarılabiliyordu. Ancak bugün, dinamik folklor anlayışının getirdiği yaratıcılıkla, bu oyunları yeni boyutlarda ele alıp sunmamızı gerektiriyor.

İşte, tüm oynanan oyunların otantik rengine, karakterine ve özüne dokunmadan, seyirlik oyunlar

biçiminde sahneye uyarlanmasına SAHNE DÜZENLEMESİ adı verilir. Ülkemizde sahne düzenlemesi deyimi yerine kareografi sözcüğünün kullanılması oldukça yaygındır. Aslında bir dans yazma, figür yazma ve yaratma anlamına gelen bu sözcüğü biz de zaman zaman sahne düzenlemesi yerine kullanıyoruz. Oyunlarımızın her ne kadar özüne dokunmadysak da sahnede yeni şekliyle sunulduğu andan itibaren otantikliğini yitirdiğini biliyoruz.

İçinde bulunduğumuz yılda çeşitli gösteri ve festivallere katılan ekipleri izleme olanağı bulduk. Çok başarılı sahne düzenlemesi yapan ve sunan

* HAS-DER Halk Oyunları ve Müzik Kolu Sorumlusu. İnkökol öğretmeni

ekipler yanında, hiçbir amaca hizmet etmeyen, figür yapmakta çok, koşuşup kaos yaratan, göz boyamaktan öteye geçmeyen ekipler de mevcuttu.

Sahne düzenlemesi incelik isteyen bir sanattır. Sahneye konulan oyunların niceliği değil, niteliği önemlidir. Bizler de HAS-DER çalışanları olarak amatör ruhun verdiği güçle yola çıkarak bu günlere geldik ama, geçmişte yaptığımız ve eleştirildiğimiz hatalarımızdan da dersler aldık. Sözü daha fazla uzatmadan, bir sahne düzenlemesi yapılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda bazı noktalara dikkat çekmek istiyoruz.

1- Herşeyden önce, yurt içi gösteri, şölen veya festivallerde, oyunların sergileneceği platformun çok önceden mutlaka yerinde görülmesi gerekir. Sonra buradan hareket ederek, ekip sayısını belirleyebiliriz. Aksi takdirde gösteri esnasında çok zor durumda kalabiliriz. Yurt dışı festivallerde ise, oradaki yetkili kişilerden oynanılacak yer hakkında telefoniyen bilgi alınmalıdır. Fakat bunun yeterli olduğunu pek söyleyemem. En güzel çözüm, farklı sayıda (8'erli, 10'arlı, 12'şerli) elemanlardan oluşacak 2 veya 3 değişik sahne düzenlemesi ile yurt dışı festivallerine katılmaktır

2- Diğer önemli bir unsur da, sergilenecek oyunların sırasıdır. Yavaştan başlayıp, hızlı tempoya coşkulu (hızlı) girip orta tempoya devam edip, tekrar coşkulu tempoya ulaşılmasına dikkat edilmelidir. Hangisi olursa olsun dikkat edilecek bir diğer husus, oyunların doruk noktasına varması olmalıdır. Sona konulacak orta veya yavaş tempodaki bir oyun, seyirciyi doyuma ulaştırmaktan alıkoymaktadır. İyi bir izlenim ve etki bırakmak için dorukta bitirmek çoğu zaman şarttır.

3- Elemanların sahne üzerine dağılımına gelelim. Göze hoş gelecek biçimde değişik şekiller hazırlanır. Önemli nokta, oyundaki figürlerin istenilen şeklin alınmasında uygun olup olmamasıdır. Uygun düşmediği takdirde figür veya şekil değişikliğine gidilmelidir.

Çok sık ve peşi sıra değişik şekiller çizmek, sahne düzenlemesinin çok güzel olduğu anlamına gelmez.

4- Her oyunun can alıcı figürleri, müzik cümlelerinin başlangıç ve bitiş noktalarına uygun gelecek şekilde yerleştirilmelidir. (Müzik

cümlesi:Oyun müziklerinin bölümlerinin her biri) Böylece müzik ezgisi içindeki cümlelerin değişiminde, farklı figürlere geçişil oyunlarımızı renk ve canlılık katılmalıdır. Bu uygulamada aşırıya kaçılmamasına da özen gösterilmelidir. Müzik cümlesinin bir diğer faydasını 5. maddede belirtceğiz.

5- En fazla değinmek istediğimiz hususlardan biri de, oyun içerisinde (hop, hopa v.s) diye sıkça rastladığımız komutlardır. Bu yöntem, elemanların müzik ezgilerini öğrenmelerini olumsuz yönde etkileyip hazırcılığa iteği gibi, gösterideki hataların vebalini de bir kişinin boynuna bağlamaktan öteye geçmeyecektir.

Oysa müzik cümlelerinin sonu, kendiliğinden bir komut niteliği taşımaktadır. Figürlerdeki ve oyunlardaki geçişler bu noktalara denk getirilip tatbik edilirse, komut olayı kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Böylece komut verilmeyeceğinden, elemanların müzik ezgilerini tanımaları, oyunda canlı ve disiplinli kalmaları sağlanacaktır

Öyle oyunlarımız da vardır ki,, komuttan kaçınmak hemen hemen imkansızdır. Bunlar: Konyalı, Orak, Nişan v.s gibi oyuntlardır. Çünkü, bu oyunların müzik ezgileri o kadar kısadır ve sık tekrarlanmaktadır ki, komut vermektan başka çare kalmıyor. Sayıya da başvurulabilir ama, elemanların sahne üzerindeki heyecan ve oyuna adaptasyonunu düşünecek olursak, bunun çok riskli olacağını görürüz.

6- Son olarak müzik konusuna değineceğiz. Gösteri öncesinde,çalınacak müzik aletlerinin sesleri, teker teker dinleyip ses balansları yapılmalıdır. Sonra da, çalınacak kısa bir melodiyile, tüm müzik aletlerinin tınlarının kulağa hoş gelip gelmediğine bakılmalıdır.

Çoğu gösterilerde vurgulu sazların baskını olduğunu görmüşüzdür. Bu konuda en doğru uygulama tüm müzik aletlerinin tınlarının kulağa hoş geldiği andaki balansı saptayıp,(Ör: Keman +3, ut +2, tarbuka +1 v.s) bu balansı bütün gösterilerde kullanmaktır.

Tüm tınları, bizler gibi amatör ruhla çalışan bütün kuşaklara ışık tutabileceği inancıyla kaleme alma ihtiyacı duyduk. Bu noktaları dikkate alarak ve geliştirecek kendi kendimizi eleştirmeyi de ihmal etmeyerek sürdüreceğimiz çalışmaların, sonuçta ülke kültürüne büyük katkıları olacağı inancıdayız.

Arastırma... Arastırma... Arastırma... Arastırma... Arastırma... Arastırma

KIBRIS'TA YAĞ DEĞİRMENCİLİĞİ

Ülkemizde yüzyılı aşkın hala daha kullanılan yağ değirmenleri olduğuna göre, onların varoluş tarihi mutlaka daha da eskiye dayanmaktadır. Genellikle bir aile fertlerine mal edilen yağ değirmenciliği, eski kuşaktan yeni kuşağa miras kalarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Öcal ERTEN

Nevarki, yağ çıkartmada kullanılan yöntemler tamamıyla aynı olmakla beraber, yağ çıkartmada kullanılan araç ve gereçler, teknolojik gelişmeye paralel olarak gelişme ve değişme göstermiştir. Örneğin yağ çıkartmada kullanılan kol gücünün yerini elektrik enerjisi almıştır...

Tek tekerlekli taş yağ değirmeni

Tek tekerlekli yağ değirmeni

* HAS-DER Başkanı

İki tekerlekli elektrikli yağ değirmeni

Günümüzde, zeytin ağaçlarının bakımsızlığı, zeytinlerin olgunlaşmadan toplanması, susuzluk v.b sebeplerden dolayı zeytin miktarındaki azalma kuşaktan kuşağa gelen ve aile fertlerine mal edilen yağ değirmencililiği, artık bir ailenin geçinmesine yeterli olmamaktadır. Bu yüzden de değirmenler, tek tek kapatılıp ya ahır, ya ambar ya da yıkılmaya, harabeleşmeye terkedilirler. Araştırma yaptığımız Kaleburnu köyünde üç adet yağdeğirmeni var iken (Ki bunlar; "Balcı'nın yağ değirmeni, Rezvan'ın yağ değirmeni, Mehmet'in yağ değirmeni" diye bili-nirdi) şimdi sadece bir tanesinin (Balcı'nın ki) kaldığı, onunda bu gidişle kapatılacağını tesbit ettik.

Yaptığımız araştırmalarımıza göre bir yağ değirmeninde enaz dört kişinin çalışması gerektiğini tesbit ettik. Bunlardan birtanesi öğütme teknesine zembillerle zeytinleri dökerken, diğeri de öğütülen zeytinleri zembillere doldurup pres makinasının altına dizerdi. 3. kişi presleme işini yapar ve yağı süzerdi. 4. kişi ise presleme makinasından zembilleri alarak boşaltırdı.

Bu dört kişi zeytin toplama mevsimi süresince geceli-gündüzlü aralıksız çalışırlardı. Zeytin toplama mevsimi ise yaklaşık birbuçuk ay kadar sürerdi.

Bir yağ değirmeninde kullanılan başlıca araç ve gereçler şunlardır.

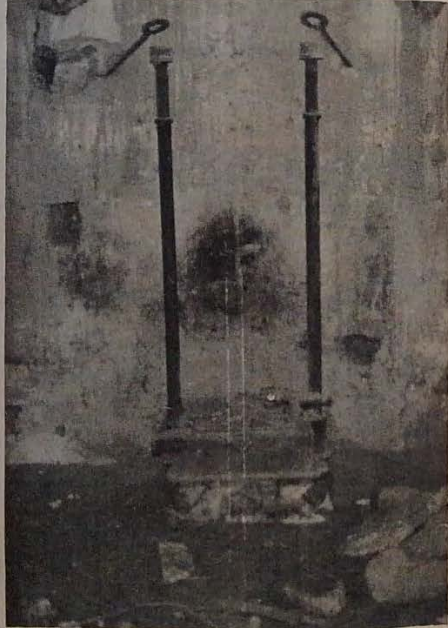
1. Öğütme Makinası (Teknesi):

Araştırma yaptığımız Kaleburnu köyünde üç nesil öğütme makinasının olduğunu tesbit ettik.

Bulduğumuz en eski öğütme teknesi kare biçiminde bir kaya içerisine oyulmuş olup, üzerinde hareket eden ve ezme görevi yapan, tamamen taştan yapılmış bir büyük tekerlekle oluşmaktadır. Bu öğütme makinesi tek tekerlekli olup tamamen hayvan gücü ile çalışırdı.

Tesbit ettiğimiz ikinci nesil öğütme teknesi, kısmen betondan, kısmen demirden ve saçtan yapılmış olup iki tekerlekli. Bu tekne elektrik gücü ile çalışmakta olup, bugün halen daha kullanılan bir öğütme makinesidir.

Üçüncü nesil öğütme teknesi ise tamamıyla demirden ve saçtan yapılmış olup içerisinde bulunan dişliler aracılığı ile öğütme işlemini yapar. Tekerleği olmayıp tamamen elektrikli. Bu gün hala daha kullanılmaktadır.

Pres

2. Sıkma (Pres) Makinası:

Öğütme makinalarında olduğu gibi burada da üç nesil sıkma makinasında görüp inceleme ve araştırma olanağı bulduk.

Birinci nesil dediğimiz yani bulduğumuz en eski sıkma makinası tamamen tahtadan yapılmış olup iki ayaklıdır. Kol gücü ile sıkma görevini yapan bu aletin bugün bir ayağı kırılmış ve kaybolmuştur.

İkinci nesil pres makinası birinci nesildekinin tamamen aynısı olup, tek farkı tamamen demirden olmuş olmasıdır. Kol gücüyle çalışan bu pres makinası, günümüzde kullanılmamaktadır.

Üçüncü nesil pres makinası ise tamamen dökme demirden yapılmış olup dört ayaklıdır.

Elektrikli komprosörün ürettiği suyu hava basıncı ile çaişir. Bugün kullanılmakta olup sıkma işlemine büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

3. Süzgeç (Ayıraç):

Sıkma işleminden sonra yağın süzülmesi gerekmektedir. Önceleri süzme işlemi kare şeklindeki kasalara çakılmış sinek telleri ile yapılıyordu. Bugün ise elektrikli süzme elekleri kullanılıyor. Bu aletlerin içerisindeki döner çarklar sayesinde yağın süzül-

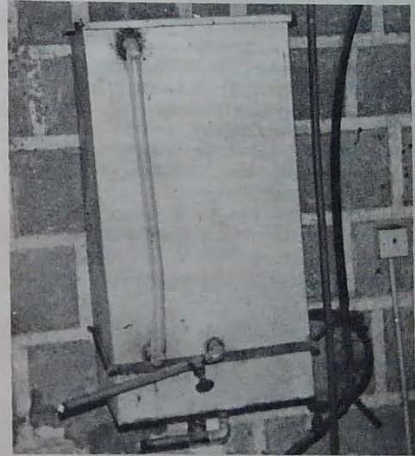

Süzgeç

mesi hayli kolaylaşıyor. (Resim 7) Burada yağ ayrı bir kaba ayrılırken yağ asidi de su ayrı bir kaba ayrılır. Yağ asidi ve su birleşimine CIZIRO denirdi ve yağ çıkartma işleminden sonra makinalar bu sıvı ile yıkarıdı.

4. Yağ Deposu:

Sıkma işlemi sonucunda oluşan garayağ, henüz kullanıma aşamasına gelmemiştir. Yağın kullanılmadan önce acılığının gitmesi ve dibinin oturması için 40 gün kadar dinlendirilmesi gerekmektedir. Eskiden büyük küpler içerisinde dinlendirilen garayağ, günümüzde dikdörtgen biçiminde saçtan yapılmış depolar içerisinde dinlendirilir. Bu depoların biri dipte diğeri de dipten bir karış yukarda olmak üzere iki çeşmesi, bir de yan tarafında plastik hortumdan yapılmış yağ göstergesi vardır. Depo içerisine konan garayağ, 40 gün sonra yukardaki çeşme aracılığı ile şişelere veya lamincanalara doldurulur. Depo dibinde oluşan tortu alttaki çeşme aracılığı ile boşaltılır. Böylece deponun dibi da temizlenmiş olur.

Yağ depolandığı depo

5. Zembil

Yapmış olduğumuz araştırmalara göre üç çeşit zembilin varlığını tesbit ettik.

(a) Dikdörtgen şeklinde olan Zembiller:

İnce keçeden yapılmış olup bataniyeye benzemektedir. Ortasına konan ezilmiş zeytinleri

örtmek için sağ ve soldan katlanmak suretiyle sıkma makinasına istiflenir.Şu anda kullanılmamaktadır.

(b) Daire şeklinde olan zembiller

Bunlar pres makinesinin büyüklüğüne, tipine ve modeline göre büyük, küçük ve orta ebadlarda, ayrıca ortası delik veya örülmüş olabilir. Ortası delik olan zembiller bir demir kazık üzerine geçirilerek dağılması önlenir ve ona göre press makinasına konur.

Bu zembillerin yapımında eskiden isbaho (kendir) kullanılırdı. Daha sonra kısmen kendir, kısmen naylon ip kullanılırdı. Günümüzde ise tamamen naylon kullanılmaktadır.

Kuzey Kıbrısta bu tür zembilli öreker yapan tek kişinin Vasilya'da ikamet eden Ali KENAN ÖMER isimli şahıs olduğunu tesbit ettik.(1989 yılında 30.000 TL bir tekinin satış fiyatı idi.)

Taşıması ve yıkanması kolay olan bu zembiller kapakları olmadığından dolayı asılamadıklarından iki yağ çıkartma sezonu arasında üstüste dizilerek muhafaza edilmektedir.

(c) Kare şeklinde olan Zembiller:

Tamamen kendirden yapılmış olan bu zembiller adımıza Türkiye'den gelmektedir. Boşaltılması ve kapaklı oluşundan dolayı da saklanması kolaydır. Zembiller yağ çıkartma dönemi arasında yıkanarak tavandan salaktılan teller üzerine beşer beşer asılarak muhafaza edilirler. Tavana asılı olduklarından dolayı farelerden de korunmuş olurlar.

Değirmende kullanılacak tüm araç ve gereçler kullanılmadan önce ve kullanıldıktan sonra sıcak ılaçlı su ile yıkanır ve durulanır. Zembillerin yıkan-

Zembiller

ması ise ayrı ve titiz bir çalışma gerektirmektedir. Birbiri ardına dizilen 3-4 durulama kazanlarından teker teker geçirilen zembilleri iyice yıkanana kadar devam edilir. Temizlenen zembiller beşer beşer gölge bir yere asılarak kurutulur. Eğer yağ çıkartma sezonu sonunda zembiller iyice yıkanmadıysa, bir sonraki sezona kadar fareler tarafından delik deşik edilerek parçalanırlar.

Değirmende kullanılan makinaların büyük bir kısmının Güney Kıbrıstan tedarik edilmekte olduğunu yaptığımız araştırmalar sonucu tesbit ettik. Değirmen sahibi "makinalarda herhangi bir arızalanma olduğunda, bunu önce kendilerinin gidermeye çalıştıklarını, gideremediklerinde bir makinist getirdiklerini ve yine onarılmadığı zaman ise Güney Kıbrıstan parça getirip tamir ettiklerini söylediler.

ZEYTİNDEN YAĞA

Toplanan zeytinler çıkarılmak istenen yağa göre ayrı bir işleme tabi tutulurlar.

"Garayağ" çıkarılacaksa; toplanan zeytinler kazanlar içerisine dökülerek sıcak su içerisinde şişinceye kadar kaynatılırlar. Daha sonra temiz bezler üzerine döküp birbiri üzerine gelmeyecek şekilde yayılırlar ve kurutulurlar. Kuru üzüm kıvamına yaklaşan zeytinler toplanarak değirmene götürülürler. Sıkma işlemi sonunda oluşan yağ "Garayağ"dır. Yarı kızarmış zeytinler garayağ için daha uygundur.

Zeytin yağı (Beyaz yağ) çıkarılacaksa; toplanan zeytinler doğrudan değirmene götürülür. Sıkma işlemi sonunda oluşan yağ Beyaz yağdır.

Zeytinler değirmene hayvanların çektiği büyük tekerlekli arabalar içerisinde veya eşeklerin sırtlarında torbalar veya köhünler içerisinde taşınırdı. Değirmene gelen zeytinler arabalardan zembillerle, lengerlerle, kovalarla veya eleklerle öğütme teknesine boşaltılırdı.

Öğütme teknesinde öğütülen zeytinler, zembillere doldurularak sıkma makinasının (Press makinası) içine üstüste dizilirdi. Üst üste dizilen zembiller istenilen seviyeye ulaşıncaya sıkma işlemine başlanırdı. Press makinasında sıkışan zembillerden damlaya damlaya süzülen yağ bir tekne içerisinde toplanır. Tekne içerisinde biriken yağ süzgeçten süzülerek yağ deposuna pompalanır. Burada kırk gün dinlendirilen yağ kullanıma hazır demektir.

Değirmende çalışanlar sabah kahvaltılarında kızarmış ekmeğe üzerine yağ dökerek, tuz ekerek yediklerini ve bunun çok lezzetli olduğunu söylediler.

Yığın halinde zivana

Ne kadar zeytinden ne kadar yağ çıkacağına dair bir genelleme yapacak olursak, aşağı yukarı beş zembil öğütülmüş zeytinden 13-14 okka zeytin yağı çıkar. Zeytinlerin sahibi yağı kendi evinde dindirecekse, değirmenci zeytin yağını süzme işleminden sonra testilere, veya bidonlara doldurarak sahibine verir.

Değirmende önceden belirlenmiş öğütme fiyatı yoktur. Bu nedenle değirmen sahibi emeğinin karşılığı olarak, bazen para bazen de bir miktar yağ alırdı. (1990 yılında bir okka zeytinden 400TL veya 1 litre zeytin yağından 5000 TL alınır)

Değirmencinin diğer bir kazancı da, elinde kendi ihtiyacından fazla yağ birikmişse bu yağı da satarak ek bir gelir elde eder. Değirmenci ezilmiş zeytin çekirdeği satışından da kazanç elde etmektedir. Zivana veya PİRİNA dediğimiz ezilmiş zeytin çekirdeğini bugün tuğla fabrikaları, kireç ve seramik atölyeleri satın almaktadırlar. 1990 yılında bir kamyon zivananın 400.000 TL olduğunu araştırmalarımız sırasında tesbit ettik. Zivana tekrar sıklıkla kaynatılarak kimyasal işleme girerek sabun yapımında kullanılmaktadır. Örneğin : Yeşil sabun hammaddesinde kullanılır.

Tabii ki her meslekte olduğu gibi yağ değirmencililiğinden de çeşitli hilelikler yapılmaktadır. Yapılan hilelerin bazıları işe şunlardır.

1. Pres makinasının yeterince iyi sıkılmaması
2. Satış sırasında garayağın (Zeytin yağının) içine risine fıstık yağının karıştırılarak saf garayağmış gibi satılması.

Garayağın içine fıstık yağının karıştırılmasında ikiye-bir ve bire-bir oranı olmak üzere iki oran uygulanır.

İkiye-bir oranı: İki varel fıstık yağına, bir varel garayağı karıştırılarak üç varel garayağı elde edilir. Tabii ki bu oranın uygulanabilmesi için havalanın sı-

cak olması ve garayağın yeni yapılmış olması gerekmektedir.

Bir-bir oranı: Bir varel garayağı, bir varel fıstık yağının karıştırılması ile iki varel garayağı elde edilir. Bu oranı iki veya üç aylık garayağı fıstık yağının karıştırılması ile yapılır.

Bütün bu hilelikleri İngiltere'ye garayağı götürülenlerin İngiltere'de yaptıklarını, böylece daha fazla yağ sattıklarını ve daha fazla kar ettiklerini tesbit ettik.

Kuzey Kıbrıs'ta kullanılan yağ çıkartma teknikleri ile Güney Kıbrıs'ta kullanılan yağ çıkartma tekniklerinin tamamen aynı olduğunu söyleyen köylüler "Uzun yıllar onların değirmenlerinde çiraklık edip durduk, daha sonra kendimiz yapar olduk, yani biz bu işi onlardan öğrendik" diyerek, o zamanki zeytinlerin bolluğundan, öğütülmeye gelen zeytinlerin daha ağacının üzerindeyken yağlarının aktığından ve iri daneli olduğundan bahsettiler. Oysa şimdi Eylül-Ekim aylarında toplanması gereken zeytinlerin zamanından önce yani olgunlaşmadan toplandığını, zeytin ağaçlarına gereken bakım ve sulamanın yapılmadığından bahsettiler. Böyle olunca zeytinler doğal olarak cılız ve verimsiz olmaktadır. Zeytinlerin azlığı zeytin ve zeytin yağı fiyatlarının yükselmesine neden olmaktadır. Şon olarak şunu da eklemek isteriz ki zamanından önce toplanan zeytinlerden elde edilen garayağın rengi tam siyah renk olmayıp hafif daha açık bir renk olur. Ayrıca çik miktarı daha az ve daha acımtırak olur.

Dinlendirilmiş olan yağ lamincanalara konarak gölge bir yerde uzun süre saklanabilir. Buyüden lamincanaların üzeri hasır ile örülmüştür. Lamincananın hasırla örülmüş haline GOHİNARI denir. Gara yağın plastik bidonlar içerisinde uzun süre muhafaza edilmesi uygun değildir. Çünkü plastik bidonlar içerisindeki yağ asitlenir.

KAYNAK KİŞİLER

Hüseyin Ulgar 1945-Matyat doğumlu Değirmenlikte ikamet eder Emekli İlkokul Mezunu	Saime Erbilek 1942 Koççat doğumlu İkametgah Lefkoşa Evhanımı Okuması-yazması yok
Osman Özdemir 1949 Minareliköy doğumlu İkametgah: Minareliköy Serbest Meslek Lise Mezunu	Meryem Balcı 68 yaşında Kaleburnun da ikamet yağcı ve balcı okuması-yazması yok

Tercüme... Tercüme... Tercüme... Tercüme... Tercüme... Tercüme

KIBRIS TÜRKLERİ

SUNUŞ :

Geçen sayıda bilimsel kişiliği hakkında bilgi verdiğimiz C.F.Beckingham'ın ilk yazısı olan "Kıbrıslı Türkler"i sizlere sunmuştuk. (Yazının başlığı yanlışlıkla Kıbrıs Türkleri olarak dizilmişti. Düzeltiriz.) Busayıda, bu İngiliz etnoloğun "Kıbrıs Türkleri" başlıklı ikinci araştırma yazısını sizler için Türkçeleştirdik.

Yazı "Büyük Britanya ve İrlanda Kraliyet Antropoloji Enstitüsü Dergisi" (The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland)'nin Temmuz-Aralık 1957 tarihli sayısında yayınlanmıştır. (Vol.87,Part II. s.165-174)

Daha çok Kıbrıs'taki Türkçe köy adlarının etimolojisi üzerinde duran yazar, bu konuda bizlere aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Beckingham'ın da

Ahmet AN

büyük ölçüde yararlandığı bu konudaki ilk çalışma, daha 1905 yılında Atina'da başlamış olan Profesör Simos Menardos'un "Kıbrıs'taki yer adları" adlı çalışmasıdır. 1970 yılında Menelaos Hristodulu'nun yeniden yayıma hazırladığı bu çok değerli eser, Kıbrıs Araştırma Merkezi'nin yayını olarak basılmıştır. (Bak. Yeni Kıbrıs, Aralık 1986, Cilt 4, No.3, s.31) Dileğimiz, bu kitapta yer alan en azından türkçe yer adlarıyla ilgili bilgilerin, biran önce Rumcadan Türkçeye çevrilerek, kültür yaşamımıza kazandırılmasıdır. (Ahmet An)

* * *

* Çocuk doktoru. Kültür araştırmacısı.

Araştırma... İnceleme... Araştırma... İnceleme... Araştırma... İnceleme

KIBRIS TÜRKLERİ

C.F. BECKINGHAM
(Türkçeleştiren : Ahmet AN)

Siyasal nedenler yüzünden, Kıbrıs'ta Türklerin de yaşadığı iyice öğrenilmiştir. Ama bu toplum hakkında çok az araştırma yapılmıştır. Antik ve Ortaçağ Kıbrıs'ı üzerinde çok ayrıntılı araştırmalar yapılmış olmasına rağmen, Türk yönetimi altındaki adanın ve buraya yerleşmiş olan Türklerin tarihi fazla ihmal edilmiştir. Bu makalede kullanılan malzemenin çoğu, 1954 yılında Kıbrıs'ta derlenmiştir. Bundan çıkarılacak sonuçlara bir deneme olarak bakılmalıdır. Değerlendirme bir yana, kaydedilmesi gereken daha birçok kanıt vardır.

Kıbrıs'ın nüfusu son iki yüzyıldır giderek artmaktadır ve halen 527.000 olarak tahmin edilmektedir. Bu toplamin yaklaşık beşte dördü, ana dili olarak Rumca konuşmaktadır. İnaniş olarak değilse bile, yetiştirilme şekli olarak Ortodoks Kilisesi'ne bağlıdırlar ve kendilerini Yunan (Greek) addetmektedirler. Geriye kalan nüfusun çoğu, Müslüman olarak eğitilmişlerdir. Çoğu kez ille de Türkçe konuşmamalarına rağmen, bu böyledir ve en az Ortodoksların kendilerini Yunan olarak kabul ettikleri kadar, onlar da kendilerini Türk addetmektedirler. Bunların dışında Maronitler ve Ermenilerden oluşan küçük gruplar vardır. Kıbrıs, kelimenin tam anlamıyla çoğulcu bir toplumdur. Çünkü iki ana toplum, bütün ada üzerinde dağınık halde yaşamaktadır. Her iki toplum da, keza merkezleri olan altı kasabanın her birinde temsil edilmektedir ve tamamen ya bir veya diğer toplum tarafından iskan edilmiş köyler, ya da ikisinin de değişik oranlarda karışık olarak bulunduğu köyler her yerde vardır. Aşağıdaki tablo, her kasabadaki Türk

ve Rumların sayısını göstermektedir. Rakamlar, nüfus sayımının son olarak yapıldığı 1946 yılına aittir ve en yakın 50'ye tamamlanarak yuvarlaklaştırılmıştır. Baf limanı ve Kıta (Kasaba, A.An) bir kasaba olarak kabul edilmiştir.

KASABA	TÜRKLER	RUMLAR
Mağusa	2.500	3.100
Girne	550	2.200
Larnaka	2.900	10.700
Leymosun	3.400	18.950
Lefkoşa	10.400	20.300
Baf	2.150	3.600

Aşağıdaki tablo ise, 6 yönetsel kazadaki Türk, Rum ve karma köylerin dağılımını göstermektedir. Hemen hemen tamamı Rumca konuşur hele gelmiş olan ve sadece 3 veya 4 köyde yaşamakta olan Maronitler, Rumlardan ayrı olarak gösterilmemiştir. Ermeniler köylerde temsil edilmemektedir, yokturlar. Büyük çoğunluk olarak Türkler veya Rumlardan oluşan köylerde yaşayan öteki toplumdan olanların sayısı dışarıda bırakılmıştır.

Kaza	Türk Köyleri	Rum Köyleri	Karma Köyler	Toplam
Mağusa	24	47	26	97
Girne	8	29	10	47
Larnaka	8	28	23	59
Leymosun	7	87	19	113
Lefkoşa	27	105	45	177
Baf	38	73	234	134
TOPLAM	112	369	146	627

Ekteki haritada (teknik nedenlerle Kıbrıs haritasını veremiyoruz, özürdileriz A.An.), kaza sınırları, nüfusu 1000'den fazla olan Türk köyleri ve Türk nüfusu 300 ile 1.000 arasında olan Türk köyleri işaretlenmiştir. İki toplumun bu içiçeliği, Türkiye'deki bazı gazeteler tarafından geçmiş yıllarda savunulmuş bir önem olarak adanın Rumlar ile Türkler arasında taksim edilmesi önerisinin gerçekleştirilmesindeki zorluklardan biridir. Kıbrıs'ta Türklerin belli bir çoğunlukta bulunduğu ve takdir edilebilecek bir toprak miktarına sahip oldukları herhangi bir bölgenin bulunmadığı aşikardır. Bu dağılımı şekli, içinde dinsel toplumların veya milletlerin birçok açılarından özerk olarak yaşadıkları Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal yapısının karakteristik bir sonucudur. 19. yüzyıla kadar egemen olan ve bir dereceye kadar 20. yüzyıla kadar uzanan bu sistemde, bir kişinin ödediği vergiler ve en azından kendi ailesi ve din kardeşleri ile olan ilişkilerini yöneten yasalar, öncelikle mensup olduğu dinsel grup tarafından belirlenmekteydi. İmparatorluğu geniş bölgeleri üzerinde farklı toplumların mozaik parçaları gibi dağılmış olmaları, ulusal temele dayalı özerk bölgelerin oluşturulmasını aşırı derecede zorlaştırmaktaydı. Bu, 1918'de bağımsız bir Ermenistan'ın kurulmasının önündeki engellerden birisiydi. Çünkü Anadolu'da Ermenilerin çoğunlukta olduğu ve kendi kendilerini savunabilecek veya ekonomik yönden yaşayabilecek bir devlet oluşturabilecekleri bir toprak parçası bulmak olası değildi. Bu açıdan Kıbrıs, Osmanlı zamanından kalma irksal ve dinsel modeli korumuştur. Oysa ki bu model, Ermeni katliamlarından ve Lozan Anlaşmasını izleyen Yunanistan'a nüfus mübadelesinden sonra Küçük Asya (Anadolu-A.An)'nın batısında yok olmuştur.

Kıbrıs'taki Türk köylerini Rum köylerinden sadece adları ile ayırdetmek çoğu kez olası değildir. Birçok türk köyü, bazen Türkçe söyleyişin gereklerine uyarak değiştirilmiş olmasına rağmen, aslında Rumca olan adlarla bilinmektedir. Örneğin Psilatos (F1), İpsillat olurken, Temblos (K1), Temroz ve Lapithos (K4), Lapta olmuştur. (Parantez içindeki harf ve sayıları açıklaması için, yazının sonundaki köy Referansları ve Ortografi konulu notlara bakılmalıdır). Kio (P1) ya Türkler İstınco (Rumca /s tin Kio, "Kio'da") diyor. İstanbul'dakine paralel bir şekillenme ('s tin polin, "şehirde") ve Çanakale'deki Kos'un Türkçe adı olan İstanköy ('s tin Kö, "Kosta") buna örnektir. Türkler sadece uy-

gun Rumca adları değil, hatta Rumca kelimeleri de köy adı olarak kullanmaktadırlar. Örnekler: Avgolida (F1), "sulama kanalları"; Elya (N1), "zeytin ağacı"; Gufez (F2), toprakaltındaki tahıl deposu demek; Kokkina (N1), "Kırmızı"; Livadya (F1), "otlak"; Mandriya (P2), "Koyun ağılları"; Polemidya (L1), "alıcılık"; Prastyo (P1), "Malikane" ve Kserovuno (N1), "kurudağ" demektir. Armenokhori (L1) Ermeni köyü anlamına gelir. Ama Kıbrıslı Ermeniler şimdilerde kasabalarda yaşamaktadır. Orta çağlarda daha dağınık olarak yaşıyorlardı.

Daha da hayret verici olan tamamen veya hemen hemen tamamı Türk olan bazı köylerin, şu örneklerde olduğu gibi Hristiyan azizlerin adını taşımalarıdır. Ayios (hagios, "aziz") kelimesi Hristiyan azizin adının önünde yer almaktadır: Ayios Epifanios (N1), Ayios Efstathios (P2), Ayios Yakovos (F1), Ayios Yüannis (N1 ve P1), Ayios İsidoros (P 2), Ayios Khariton, Ayios Nikolaos (P1), Ayios Simeon (F1), Ayios Sozomenos (N2), Ayios Theodoros (N1), Ayios Thomas (L1), Ayios Yeoryios (P1). (Türkçe olarak söylenişleriyle Ayios Ay olur, sondaki S düşer. Ayrıca yapı değişikliği de olabilir. Sırasıyla Aybifan, Ayıstas, Ayyakavos, Ayyanni, Ayisidoros, Ayharita, Aynikola, Aysimyo, Aysozomeno, Aytotoro, Aytuma, Ayyorgi-A.An) Asomatos (L13) "gövdesi olmayan" demektir ve çoğu kez "melek" yerine kullanılır. Çoğul halinde sıkça kullanılan bir kilise kutsamasıdır. Eliofofis (N1), Almanya'dan geldiği sanılan beş azizden oluşan bir grubun adıdır. Ama belki de bir Müslüman köyü için en çarpıcı ad, Stavrokonnou (P1)'dur. Kelimenin birinci bileşeni, açıkça stavros "haç" demektir. Menardos (1905, s.360) kelimenin ikinci bileşeninin tavan tamarında kullanılan bir çeşit kil olan konno kelimesi olduğunu söylemektedir. Yine de bu adlardan hiçbiri Pashley'in Giri'tte rastladığı (1837, cilt 1, s.180-1) Ayia Katerina Camisi (Azize Katerina'nın adını taşıyan bir cami-A.An) kadar acayip değildir.

Kıbrıs adı gerçekten Türkçe olan köyler dört kategoriye ayrılabilir. Birincisi sadece Türkçe adı olanlardır. Bunlar çok değildir ve 1570-1'de Kıbrıs'ın fethinden sonra Türkler tarafından kurulan veya en azından terkedilmiş yerlerde onlar tarafından yeniden kurulan bazı yerleşim bölgeleri halinde buna dahildir. En çok bilinen arasında Kaymaklı (Kaymağlı olan yer) gelir. Büyük ve Küçük Kaymaklı denen iki köy, Lefkoşa'yı besleyen süt çiftliklerinin merkeziydi. Beyköy (N1) (Bey'in köyü)

ile Çerkez (Li4) (Çerkezli olan) sırasıyla 100 ve 50 kadar nüfusu olan ve belki de geniş Türk malikanesi veya çiftlikleri üzerinde gelişen küçük dağ köyleridir. Karakum, Girne ile Kafazana arasındaki bir çiftliğin adıdır; Menardos'a göre (1905, s.416) Türkçe Kara ve Kum kelimelerinden oluşur ve Orta Asya'daki bir çölün adının da aynıdır. Menardos, 1901 nüfus raporunda Karakomi diye geçmesini bir yanlış yazım olarak değerlendirmektedir. Karakomi, Türkçe bir sıfatla, Rumca bir adın birleşmesiyle "siyah köy" anlamına gelir. Kömürcü (K1) Türkçede "kömür yakan" demektir. Kızılbaş (N5), kelime anlamıyla kafası kırmızı olan demektir ve Anadolu'da dinsel muhalif bir mezheptir. ve küfür kelimesi olarak da kullanılır. Sofades (11), din eğitimi gören öğrenci anlamındaki türkçe kelimenin Rumca çoğul şeklidir. Menardos (1905, s.417) bu köyün yakınlarındaki bir çiftlikte bir zamanlar din eğitimi veren bir okulun varlığından söz etmektedir. Mamundali (P2) 'nin de aynı otorite tarafından (1905, s.417) eski yerel eşraftan birinin adı olduğu sanılan Mahmut Alinin bozulmuş şekli olduğu öne sürülmektedir. Eski surlar içi Mağusa kasabasının dışında, yani varoşunda inşa edilen Varoşa, içinde yaşayanların büyük çoğunluğu Rum olmasına rağmen Türkçe bir ad taşıyan garip bir örnektir. Bunun açıklaması tarihseldir. Türkler 1571'de kenti ele geçirdikten sonra, Hıristiyanların geçeyi surlar içinde geçirmelerini izin vermediler. Rumlar, surlar dışında bulunan kent yakınındaki bir yerde, Türkçesiyle Varoşa yaşamaya zorlandılar. Lefkoşa ile Girne arasında tamamiyle Türk olan, 800 kadar nüfuslu ve genellikle haritalarda Gönyeli (N1) diye anılan bir köy vardır. Geonyeli ve Göneli diye de yazılır ve Kıbrıs Türklerinin bunu Güneli diye söylediklerini de ben hemen hemen her zaman duydum. Şaşırtıcı bir isimdir. Menardos (1905, s.416) bunun sadece Baf kazasında bir köy olan "Kio'dan gelen adam" veya Küçük Asya'daki "Konya'dan gelen adam" (Kio'lu veya Konya'lı-A.An) anlamına geldiğini öne sürmüştür. Bu iddialar kabul edilebilir değildir. Gördüğümüz gibi (Baftaki) Kio'nun Türkçe adı İstinco'dur ve Kio'dan gelen adam'a "istincolu" denebilirdi. Konya'dan gelen adam da "Konyalı" olacaktı. K'nin gye dönüşmesi bir zorluk yaratmaz. Çünkü Kıbrıstaki türk dialektinde normalde eğer bir sesli harften sonra gelmezse K, g olarak seslendirilir ve söylenir. Bu Konya'nın yerel dialektinde de aynen böyledir. Ama sert sesliden yumuşak sesli harflere dönüşmenin açıklanması gerekir. Bana yerel halk

tarafından söylendiğine göre, köyün adı, köy kuran Türk göçmenlerince Anadolu'dan getirilmiştir. Bu olasıdır. Dünyanın birçok yerinde bu sıklıkla yapılmaktadır. Örneğin Ortaçağ Avrupasında ve daha son zamanlarda Amerika ve Avustralasya'da yeni gelen göçmenler, yerleştikleri yeni yerlere eski kentlerinin adını veriyorlardı. Ama bunun Kıbrıstaki herhangi bir Türk köyünde bu şekilde yapıldığını kanıtlayamayız. Köylerin çoğunda da bunun böyle olmadığını kanıtlayabiliriz. Aslında Kıbrıs'a yerleşenlerden bir kısmı Yürüklerdi, yani beraberlerinde getirecekleri bir köy adı bulunmayan göçebelereydi. Böylece, bu ilk kategorinin küçük olduğu ortaya çıkmıştır. Adaya 16. yüzyılın sonunda ve 17. yüzyılın başında gelen Türk göçmenleri genellikle yeni köyler kurmadılar. Ancak eski adları ve çoğu kez Rumca olan adlarıyla bilinmekte olan yerleri ele geçirdiler veya yeniden iskan ettiler.

İkinci kategorideki türkçe yer adları aynı yer için kullanılan eski adların türkçeye çevrilmesiyle oluşmuşlardır. Larnaka'nın türkçesi Tuzla'dır. Ortaçağ'daki Les Salines ve Rumca Alikai (halikai)den türkçeleştirilmiştir. Pervolya (F2), Elen dünyasında çok yaygın olan bir adıdır ve tam olarak "Bahçeler" şeklinde, Dyo Potami (duo potami) de iki Dere olarak çevrilmiştir. Karavostasi (N4) şimdi Omorfo körfezinde küçük bir limandır ve Türkler tarafından "Gemikonağı" olarak anılmaktadır. Gemi kelimesi büyük olasılıkla Rumcadaki Karabi veya Karabos kelimesinden kaynaklanmakta olup, onun çevirisidir.

Üçüncü ad grubundaki kelimeler, görüşte Türkçe olmalarına rağmen, aslında artık Türkçe olduklarına bir kanıt gerektirirler. (Yazar burada, Wipers and Hellfire Pass ne kadar İngilizce ise, bu da o kadar Türkçedir, deyimini kullanmaktadır-A.An) Bazen hem orijinal ad, hem de onun Türkçe türevi kullanılmaktadır. Bazen de kullanılmaz. Kıbrıs'ta en doğuda kalan Türk köyü, Türkler tarafından "Kaleburnu" (F1) diye anılmaktadır. Ama bu, daha sık kullanılan Galinoporni'den uyarlanmış bir kelimedir. Gaziveren (N1) köyünün Rumca adı ortadan kalkmıştır. Tamamen Türklerin yaşadığı bir köydür. Ama adı, Arapça ve Türkçede İslam muzafferini anlamına gelen "gazi" kelimesiyle hiçbir bağlantısı yoktur. Bu ad, Ortaçağ'a ait belgelerde Casivera veya Casavera diye geçer. Ama bu bile bir çeşit kanuş olan Rumca kazabi ile ilişkisi olan bir addan uyarlanmıştır. (Memardos 1905, s.418) Ağırda (K1), eski Rumca adın Türkçeye uyarlanmış

şekli olup, Rumlar tarafından da benimsenmiş bir köy adıdır. Menardos'un (1905, s.418) gösterdiği gibi, eski Rumca ad Agridi idi. Bu ad, Kridya (F1) ve Kritu Marottu (P5)'nin ilk kelimesi ile aynı kökenden gelmektedir. Türkler bunu ağırdığ'a çevirmişlerdir ve gerek Rumlar, gerekse Türkler tarafından kullanılan çağdaş şekli budur. Türkler Kritu Marottu'yu Girit Marut'a çevirmişlerdir. Bu ise Girit adası için kullanılmış olan ilk Türkçe addir. Farklı bir ad olan Susuz (P2), suyu olmayan demek olup, Rumca Suskiu'dan oluşturulmuştur. Androliku (P1)'nin son sesli harfi, Türkçe "köy" kelimesine benzetilmiştir. Menardos'a göre (1905, s.416) Karamulidis (P1), türkçe Kara Mulla kelimesinden oluşturulmuş, Rum bir aziz adının çoğuludur. Ama adanın türkler tarafından fethinden çok önce yazan tarihçi Makhairas (1932, Cilt:1, s.63) da bu köyden söz etmektedir. Makhairas, köyden söz etmektedir. Makhairas, köyden Kalamulli diye söz eder. 16. yüzyılın başlarına ait önemli bir belge olan Relatione del Regno di Cipro (Mas Latrie 1852-61, cilt 3, s.511)'de ise Calamulli diye geçmektedir. Dawkins'in konuyla ilgili bölüm hakkında Makhairas'a yazdığı notta da belirttiği gibi, Menardos'un verdiği açıklama, olsa olsa halkın değişime uğratığı etimolojiye uygun düşer. Sesis isim benzeşimine bağlı olarak, Türkçe alternatif bir adın seçiminde karar kılmaya yardımcı olan bazı durumlar vardır. Aşa (F5) Türkler tarafından Paşaköy diye anılmaktadır. Petra tu Diyenı (N1) "Diyenin taşı" ndaki Diyenis, EOKA liderinin takma adı olarak da kullanılan bir folklor kahramanının adıdır. Bu köyün adı Türkçede Yeniceköy olmuştur. Bu bazen de Yeniçeriköy olmaktadır.

Dördüncü ve en büyük kategori, o yerlerin Rumca adlarıyla ne ses, ne de anlam olarak hiçbir ilişkisi bulunmayan Türk köy adlarından oluşmaktadır. Garip bir örnek Dromolakşa (L3)'dir. Orijinali Varomolakşa olan bu köy adı, broma "pis koku" ve lakko "kuyu" kelimelerinden oluşmaktadır. Rumlar hoş olmayan bu anlamı gizlemek için ilk harfi değiştirenlerken, Türkler de daha ileri giderek bu köye Mormenekşe adını takmışlardır. Athineu (N6) tamamen Rumlarca iskan edilmiş bir köy olup, türkçede Kiracıköy (yük taşımak için katır kırayanların köyü) adıyla anılmaktadır. Son zamanlara kadar katırta taşıma merkezi olarak önemini korumuş olması, böylesi bir köyün Türkçe bir adı olması gerektiğini belki de açıklayabilir. Ay Androniko (F1) ya Topçuköy denmektedir. Ay Epikiti- (K5) ise Çatalköy'dür. Belki de yolda bir çatal-

lanma olduğundan böyle anılıyor. Bazen bu ad, Sandalköy'e dönüşmektedir. Kalokhorio (N3), Çamlıköy'dür. Kythrea (N6), Değirmenliktir. Buradaki su değirmenlerine atıf yapılmaktadır. Değirmenler daha 1220'de Latin Başpiskoposuna bağışlandıkları zaman, orada vardılar. Nisu (N4), Dizdarköy'dür. Dizdar'ın (Polis'in) köyü anlamında. Osmanlı yönetiminde sadece Türkler tarafından iskan edilen, etrafı eski surlarla çevrili Mağusa'ya bazen Maraş denmektedir. (Beckingham burada yanılıyor. Çünkü Maraş, Rumların Varoşa dedikleri Mağusa dışındaki Hıristiyan mahallesine verilen addır-A.An) Klepini (K4)'nin Türkçe adı Arapköy'dür. Ne Kıbrıs'a yapılan eski Arap istilaları ile bir bağlantısı vardır, ne de Türkçe ve Rumcada "zenci" anlamında kullanılan arap kelimesiyle. Bu kelime, bir zamanlar Klepini'nin bir Maronit köyü olması ve Suriye'den gelmiş Arapça konuşan göçmenlerce iskan edilmiş olmasından kaynaklanır. Dandini'nin verdiği Maronit köyler listesinde (1656, s.23) Cleiprio diye geçmektedir. Kiepert'in haritasında da olduğu gibi bazen bu isim Harupköy şeklinde geçmektedir. Mari (L1), tamamen Türklerin yaşadığı bir köy olup, türkçe adı Tatlısu'dur. Neokhorio (N4), Minareliköy diye anılır. Leonarisso (F6), bazen Osmanlı zamanındaki geniş toprak parçalarına verilen ad olan Ziamet diye adlandırılır.

Sıradan bir gözlemci için Rum ve Türk köyleri ve köylülerinin görünüşte pek bir farkı yoktur. Tek önemli fark, köylerdeki cami ile ortodoks kilisesi arasındadır. En sık görülen minare tipi, Güney Türkiye'de çoğu kez görülen tiptendir. İnce yuvarlak bir kule şeklinde olup, koni şeklinde sonlanır ve bir tane yuvarlak balkon vardır. Resmî tatil günlerinde ve dini bayramlarda Türk ulusal bayrağı genellikle minareye asılır. Minareler, İngiltere'deki kilise çan kuleleri gibi göze çarpmaktadır ve orada bir Türk toplumunun varlığını seyyahlara kantladığını düşünen Müslüman köylüler için bir gurur meselesidir. Aslında minarelerin yapımı pahalıdır. Hafif metalden yapılmış prefabrik minarelerin kullanılması olasılığı bir ara düşünülmüş, ama halen birçok köy camisinde tek bir minare bile bulunmamaktadır. Bir ara olup, minare yerine bazen ezan okumak için kullanılan caminin damına çıkmak için bir merdiven yapılmıştır. En azından bir camide, yani adadaki en büyük Türk köyü olan Galatya'da, Ortodoks mimarisinin etkisi belirgindir. Ama birçok köy camisi, küçük ve basit binalardır. Çok temiz tutulurlar ve beklendiği gibi pek süslü değildir. Oysa

Mekke'deki Ka'ba Camisinin birçok taş yazıları vardır. Daha gösterişli olan camilerde bir de kadınlar bölümü bulunmaktadır. Çok iyi bilindiği gibi, Kıbrıstaki büyük şehir camilerinin bir kısmı, Latin katedralleri olarak yapılmış binalar olup, Osmanlı fethinden sonra Müslümanların kullanımı için değiştirilmişlerdir. Bu kategoriye ait olanlar arasında, her ikisi de Türkler tarafından bile yaygın olarak Ayasofya diye anılan, Lefkoşa ve Mağusa'nın büyük camileri ve Larnaka ile Kasaba'nın ana camileri yer almaktadır.

Rum köylerini Türk köylerinden ayıracadecek çok az şey vardır. Fes ile kadınların peçesi hemen hemen artık hiç kullanılmadığından, haikın giyişi çok benzemektedir. Her iki toplum da farklı olmayan işlerle uğraşmaktadırlar. İslam şarap içemem yasağına kesinlikle uyan Kıbrıs Türklerinin sayısı çok azdır ve çoğu, şarap üzümü üretmek yaşamlarını kazanmaktadırlar. Domuz eti tabii ki bir Müslüman için temiz olmayan bir ettir ve Kıbrısta yaygın bir halk inancı vardır. Domuz eti yemek, cüzzam hastalığına yol açar. Ama domuz yetiştiren türk çiftçileri de vardır. Türklerin katılmadığı tek Rum iş alanı, ikon yapımı ve satışır.

Kıbrısta dinsel ve dilsel ayrılıklar tamamen birbirine uymamaktadır. Birçok türk, sürekli olarak Türkçe konuşurken, bazı "Türk", yani Müslüman köylerinde normal dil Rumcadır. Lapityu (P1), Platanisso (F1), Aysimyo (F1) ve Galinoporni (F1) bunlar arasındadır. Bu olgu henüz yeterince araştırılmamıştır. Ulusal duyguların artması ve eğitimin yaygınlaşmasıyla bu fenomen, sadece daha seyrek rastlanır olmakla kalmamış ortaya çıkarılması da daha zorlaşmıştır. Bir Müslüman köyünde okul öğretmeni bir Türk olur ve çocuklara Türkçe öğretir. Çocuklar böylece kendilerini Türk olarak görürler ve dili bir kez öğrendikten sonra, köyü ziyaret eden bir kişiye Rumca yerine Türkçe olarak konuşmayı yeğlerler ve bu durum sırf bir ulusal onur konusudur. Öte yandan ana dili Türkçe olan birçok Türk, çoğunluğun dilini anlamının daha yararlı olduğunu düşündüklerinden Rumacayı öğrenirler. Ama Rumcayı doğru olarak yazdıkları çok seyrektir. Bir köyde sadece kısa bir süre kalan bir seyyah için, köydeki insanların kendi ana dillerini hiç konuşmadıkları aşikar olmayabilir.

Ben bunu, küçük ve tamamen türklerin yaşadığı bir köyde kendim farketdim. Köyde Türkçe dışında başka bir dil konuşulmuyordu, ama okulda "Türkçe konuşalım" yazılı notu görünce bunu anladım.

Rumca konuşan ve Müslümanların kökeninin,

(dinsel) inançlarını korumuş, ama Rumcanın daha fazla uygun ve ticari açıdan yararlı bir dil olması yüzünden, kendi dillerini terketmiş. Türkçe konuşan göçmenlerden geldiği öne sürülmüştür. Bu köylerin, adanın daha uzak bölgelerinde, Batıdaki dağlar üzerinde ve Karpaz yarımadasında bulunması ve sakinlerinden çoğunun, ticari ilişkileri çok sınırlı olan yoksul çiftçiler olması yüzünden bu görüş tartışmaya açıktır. Dahası, bu köylerde Türkçenin yerini yavaş yavaş Rumca almışsa, bu Türk köylerinin birkaçını yanyana bulunduğu Karpaz'dakinden çok, Rum köyleriyle çevrili olan bir Türk yerleşim yerindeki gibi izole yerlerde olması beklenirdi. Ama bunlar Aysimyo (F1), Ayatroniko (F1) ve Galinoporni (F1) gibi hepsi de Rumca konuşan köylerdir. Oysa komşu köy olan Koravya (F1) Türkçe konuşmaktadır.

Bu insanların, 1571'den sonra dinlerini Müslümanlığa geçerek değiştiren, ama dillerini koruyan Kıbrıslıların çocukları olması daha akla yakındır. Menardos'un (1905-s.415) görüşü de böyledir ve Giritteki benzeri olgularla desteklenmektedir. Orada, birçok Giritli'nin Müslümanlığa geçtiği çok iyi bilinmektedir ve Girit köylerindeki her iki toplum tarafından konuşulan, hemen hemen tek dil'in Rumca olduğuna ilişkin birçok kanıt vardır. Pashley (1837, Cilt, s.8) "çok geçmeden Giritteki bütün kırsal nüfusun sadece Rumca anladıkları saptamıştı. Belli başlı kasabalarda yaşayan Ağa'lar bile. Rumca mutlak ana dilleri olmasına rağmen, ayrıca Türkçe de biliyorlardı"

Tabii ki bu, Kıbrıstaki Rum ve Türklerin karşılıklı etkileşiminden çok farklı bir sorundur. Atina'daki genel yerli halk dilinden önemli derecede farklı bir dialekt olan Kıbrıs Rumcansından farklı olarak, Kıbrıs Türkçesi, T.Cumhuriyeti'nde konuşulan dile çok benzemektedir. Rumcadan etkilenecek olması doğaldır ve bazı Rumca kelime ve cümleler, Kıbrıs Türkçesinde sıkca duyulmaktadır. Kıbrıs Türkçesinde, çok kullanılan bir kelime olan endaksi (Rumcada:en takei) "tamam" yanında bazan daskalos "okul müdürü"; pandopolio (R.pantopoteion) "pazar yeri"; paraponon "şikayet"; prostimon "ceza"; Vuno (R.:bounon) "dağ"; damalis "dana";ladi "yağ"; zakhari "şeker"; epano "yukarı", phere "getir" ve hatta enas "bir" ve ge (R.kai) "ve" kelimeleri kullanılmaktadır. Ama yine de "endaksi" dışında, eğitim görmüş Türklerin konuşmalarında bu ve benzeri alıntı keilmeler sık duyulmaz. Türkçenin Kıbrıs Rumcası üzerindeki etkisi, daha az olmuştur. Bu sadece adada Rumca

konuşanların daha fazla sayıda olmasından değil, ama Osmanlı dönemi sonunda hemen hemen mutlak olan Rumların ticari hayattaki üstünlükleri ve muazzam edebi prestijleri nedeniyledir. Her yerde Rumcanın Türkçeden alıntılıdığı Tzami (Türkçesi cami) gibi kelimeler dışında, Kıbrıs dialektinin karakteristiğini oluşturan birkaç alıntı kelime daha vardır. Örneğin mpogia (T:Boya), ntari (T:dan mısır) ve tarafi (T:taraf).

Rumca konuşan Kıbrıslı Müslümanların atalarıyla ilgili olarak yukarıda öne sürülenlere rağmen, toplumun genel inancı, din değiştirmenin seyrek olduğu ve adada bugün bulunan Türklerin ezici bir çoğunluğunun, Osmanlı fethinden yarım yüzyıl veya daha sonra Kıbrıs'a gelmiş olan Anadolu göçmenlerinin torunları olduğu şeklindedir. Önemli bir miktarda göçün, bu sıralarda yer aldığına şüphe yoktur. Son yıllarda Türkiye'de örnekleri yayınlanmış olan ve belli bazı eyaletlerin, Kıbrıs'ta yerleştirilmek üzere belli oranlarda göçmen listeleri hazırlamalarını isteyen fermanlar çıkarılmıştır. Ama bu listeler, sadece Müslümanları kapsamıyordu. Büyük Mimar Sinan'ın Müslüman olmayan yakınlarının bundan muaf tutulmasını isteyen bir ferman vardır. (Hill, 1940-52, cilt 4, s.8-9) Safed'deki yahudi ailelerinin Kıbrıs'a aktarılmasına ilişkin emirler de vardır. (Lewis 1952, s.28-34) Osmanlı fethinden önce, adada yerleşmiş birçok Müslüman nüfusun olmadığını söylemek gereksizdir, ama Türk kökenli esirlerin bazı torunlarının olması gerekir. 1400 yılı sıralarında Kıbrıs gemileri sık sık Asya ve Mısır sahillerine saldırılar düzenler ve esirler alırlardı. Bu esirlerin bir kısmı, vaftiz edilmeyi kabul eder veya buna zorlanırdı ve adada vaftiz edilmemiş birçok köle de vardır. (Hill 1940-52, Cilt 2, s.469) 1425'de Kıbrıs'ı istila eden Memluk Ordusu Müslüman esirlerin yardımına Leymosun kalesini ele geçirmişti. (Hill, op cit s. 473) Bu esirler, önemli Müslüman zaferlerinden sonra veya Venediklilere iyi hizmetlerinden ötürü yapıldığı gibi fide vererek serbet bırakılsalar bile, vaftiz edilenler Kıbrıs'ta kalıyorlardı. Makhairas (1932, cilt:1 s.657), 1426 yılında Khirokitia'daki büyük zaferden sonra, Memlukların kente yaklaştığı sırada vaftiz edilmiş kölelerin Lefkoşa'dan uzaklaştırılmalarına izin vermemekle akılsızlık edildiğini söyleyerek, eleştirde bulunmaktadır. Bu nedenle Türk, Arap veya Mısır kökenli olan ve en azından Hristiyan sayılan bazı Kıbrıslıların olması gerekir

16. yüzyılın sonu ve 17. yüzyılın başlarında gelen

göçmenler, daha çok Anadolu'nun güney eyaletlerinden gelmişlerdi. Kıbrıs'taki bazı köylerdeki geleneğe, ilk Türk yerleşiklerinin orijinal evlerini çağrıştırmaktadır. Böylesi gelenekler bazen baş harfleri kafiyeli olan şu kelime grubundan oluşan deyişin ön ek olarak kullanılmasıyla anlaşılır: Dedemin dedesi dedi ki. Bir keresinde bir Kıbrıslı Türk polisin bana anlattığına göre, adanın güneybatısındaki köylerin bazıları, beraberlerinde hayvan çalma eğilimini birlikte getirmiş olan İyonya sahillerinden gelen göçmenler tarafından iskan edilmiştir. Kıbrıs'taki en büyük Türk köyü olan Galatya'nın (F1) sakinleri, atalarının Konya'dan geldiğine inanmaktadırlar. Köfönye (L 1) içinde ve çevresinde orijinal yurtları olarak Antalya'yı kabul eden aileler vardır. Ovgoro'z'da (F1) bana söylendiğine göre, buranın sakinleri, Maraş ve İzmir'den gelmişlerdir. Bir hikayeye göre Malya (Li2) Türkleri, kısmen yeniçerilerin torunlarındandır.

Fetih sırasında Kıbrıs'ın büyük bir bölümü, Venedik devletinin mülkiyetindeydi. Son kralıç Caterina Cornaro 1489'da (Venedik) Cumhuriyetinin yararına tahtını terkettiği zaman, Kıbrıs kralınının eski kraliyet mülkü Venedik'in eline geçmişti. Diğer mülkler Latin Kilisesine ve Hospital Şövalyelerine aitti. Hospital Şövalyeleri, Templar Şövalyeleri 14. yüzyıl başlarında baskı altına alındığı zaman, daha önce onlara ait olan emlakın çoğunu ele geçirmişlerdi. Venedik yönetimi altında Taç'a ait mülk çok miktarda azalmıştı. Çünkü hükümet zaman zaman para elde etmek için emlakını özel kişilere satmıştı. (Sanudo 1879-1903, cilt;38, sütun:380;Cilt:48, sütun;102 ve diğer yerlerde) Yine de önemli miktarda olmakla beraber hayret verici değildir ki, bugün birçok Türk köyü, bu Latin mülk sahiplerinin eski emlakıydı ve ihmal sonucu tabii ki Türklerin eline geçmişti. Armenokhori (Li1), Finikas (P1) ve Temblos (K1), Hospital Şövalyelerinin eline geçen Templar şövalyelerinin komutanlık merkezleriydi. Pano (Yukarı) ve Kato (Aşağı) Arodez (P4 ve 1) köyü adını, Kıbrıs'ta Rodos'u da ele geçirmelerinden sonra Arodites diye bilinen Hospital Şövalyelerinden almıştı. Akursos (P3) ile Mora (N1) köyleri, onların diğer emlakı arasındaydı. Angolem'in (N1) bunu kanıtlayacak bir belge olmasına rağmen Angouleme'e izafeten (bir asil Lüzinyan ailesinin adıdır-A.An) adlandırıldığı düşünülmelidir. Menardos (1905, s.403) bu köyün ve ondan çok uzakta olmayan Lagudera (N6) malikanesininin şahidi olan Antakya Partrisi Pierre

d'Angouleme ile bağlantısı olduğunu öne sürer. Comte de Mas Latrie tarafından basılan ve onun, Kıbrıs'taki Venedik yönetiminin ilk yıllarına ait olduğunu söylediği *Relatione del Regno di Cipro* başlıklı önemli bir belge vardır. Sir George Hill ise bu eserini, 1510 ile 1521 yılları arasında derlenmiş olması gerektiğini kanıtlamıştır. (1940-52, cilt:3, s.765, not:1) Bu belgede, Kiraliyet mülküne ait olan çiftlik ve malikanelerin (baliazzi ve casal) bir listesini içermektedir. Bu listede yer alan ve halen tamamıyla veya çoğunlukla Türk olan köyler arasında şunlar vardır: Alehtora (L1), Aynikola (P1), Galatya (F1), Galinoporni (F1), Gaziveran (N1), Kalokhoryo (L2), Kambili (K1), Kazafana (K1) Khrysoxhu (P1), Köfünye (L1), Korovya (F1), Kukla (3), Lapithyu (P1), Lefke (N2), Lemba (P1), Lurucina (N1), Margi (N1), Moronero (P1), Paramali (L1), Pergamos (L1), Peristerona (N3), Platanisso (F1), Prastyo (P1), Psilatos (F1), Sarama (P1), Suskiyu (P2), Terra (P1), Trapeza (K1), Tremethusa (P1), Vroişa (N1) ve Yalya (P1). Yenağra (F3)'nın adını Jean d'Ac're'dan aldığı, sadece bir halk etimolojisidir. Daha *Relatione*'de Jean'ügra diye geçmektedir, ama o zamanlar Yenağra, Lefkonuk çiftliği içinde bir kiraliyet malikanesiydi. Apokhori (N1) ile Meluşa (L1), Tripoli Kontu'nun mülkü arasında, listede yer almaktadır. Ağırda (K1) bir zamanlar, Hhriokitia'daki Kıbrıs ordusuna komutanlık eden generallerden biri olan Jean de Verni'ye aitti. (Mas Latrie, 1852-61, 1852-61, cilt:3, s.673) Alaminos (L3), bir zamanlar Yafa Kontları olan Büyük İbelin ailesinin malikanesiydi. Elya (N1), İkinci Peter tarafından meşhur Bel-farageye başışlanmış bir toprak. (Hill, 1940-52, cilt:2, s.420) Episkopi (Li3), Hospital şövalyelerine ve Venedik'in Kornaro ailesinin bir koluna ait olan bir emlak. Kıbrıs'ın son kiralçesi, aynı ailenin başka bir kolundandı. Klavdiya (L1), Edessa kontlarının malıydı. Potamy'da (N3) 1426'da Hhriokita'daki galibiyetlerinden sonra Memluklar tarafından yakılan bir kiraliyet sarayı vardı. Bundan da öte, bu listenin daha çok uzatılabileceği vurgulanmalıdır ve ortaçağ belgelerinde henüz kimliği saptanamamış olan birçok ad daha vardır.

Bu emlaki işgal eden veya en azından onlara sahip olan yerleşikler, homojen bir toplum haline geldiler. Aralarında Osmanlı hükümetinin güvenmediği, örneğin Yürükler veya Anadolu göçerleri gibi, bazı kişilerin bulunmasına rağmen, hiçbir Kıbrıs Türk köyü, halen Yürük yerleşim bölgesi olarak bilinmemektedir. Bu konuyla ilgili olarak,

toplumun en iyi bilgili üyelerinden biri ile yaptığım bir konuşma, onun yürük kelimesini bile bilmediğini kanıtladı. Aynı şekilde, Müslümanlığa geçen Kıbrıslılar, daha önce değinildiği gibi, belki de sadece dil konusu dışında, tamamen asimile olmuşlardır. Bugün bütün Kıbrıs'taki Müslümanlar, kendilerini türkler olarak hissetmektedirler. Daha önce Kıbrıs'a getirilmiş olan Afrikalı köleler de aynı şekilde toplum içinde erimişlerdir. 1736 da Kıbrıs'ı ziyaret etmiş olan Pococke, Türkleri "Buradaki Hıristiyanların gücünden o kadar kıskanmaktadırlar ki, daha önce sık sık Mısır'dan getirilerek Türklere satılan Müslüman veya herhangi cara derili bir esirin satın alınmasına tahammül etmemektedirler" diye tanımlamaktadır. (1743-5, cilt2, Pt:1, s.233) Sonuçta öyle olmuştur ki, bu Afrikalıların hepsi de Müslüman olmuşlar ve diğer Kıbrıslı Türklere sadece renkleri ve dış görünüşleri ile ayırdedilebilmektedirler. Gözlemleyebildiğim kadariyle, onlara karşı herhangi bir ırksal önyargı izi yoktur.

Acayip olan, eğer bu adı hak ediyorsa, Linobambakoi toplumu da Türkler ve Rumlar arasından oluşmuştur. Aynı bir dinsel grup olarak atlandırılabilecek bu toplumun Hıristiyan ve Müslüman uygulamaları birlikte yürüttüğü öne sürülmektedir. Çocuklarını hem vaftiz, hem de sünnet ederler ve her çocuğa biri Hıristiyan, öteki de Müslüman dinine uygun olmak üzere iki ad takarlar. Hill (1940-52, cilt:4, s.305, dipnot 2) bunların Latin Hıristiyanların torunları olduklarına ilişkin olası görünmeyen bir teoriyi kabul etmektedir. Aslında onların temsil ettikleri fenomen, Osmanlı imparatorluğunun birçok bölgesinde sıkça görülmektedir. Burada sadece kiliseye bağlı olan vergi toplayıcılar ile askere alan makamların dikkatinden kaçma isteği değil, eski Yunanlılar ve Romalıların diğer halkların tanrılarına gösterdikleri dinsel hoşgörüyü paylaşan köylülüğün köklü dinsel inanışları rol oynamaktadır. Bu tavır halen, sadece dinsel hoşgunluk yüzünden değil, ama ulusal duygular yüzünden hızla yok olmaktadır. Aynı veya yakın köylerde Hıristiyanlık ve Müslümanlığın yan yana uygulandığı Doğu Akdeniz'deki birçok insan için bu dinler, kendilerini iki karşılıklı özel inanç sistemi olarak değil de, daha çok birbiriyle uzlaşan doğaüstü güçlerin iki yolu olarak takdim etmektedirler. Ortodoks bir Kıbrıslı, Timbu (N5)'daki Kırklar (Ayii Saranda) Tekkesinde dua ettiği zaman Müslüman olmaz, ne de Kıbrıslı bir Müslüman, Stavrovuni'deki Kutsal Haç'ın yardımını istediğinde,

ya da adanın en doğu ucunda yer alan Aziz Andrea'nın manastırında onun yardımını istediğinde Hristiyan olur. Onlar sadece iyi bir ürün elde etme, ya da bir hastalığı iyileştirmede, başka araçların etkinliğini denemektedirler. Bu dinsel ortama Lino-bambakoi'leri ciddi olarak bir dinsel grup olarak görmek, bana çok çabuk alınmış bir karar gibi geliyor. Keten-pamuklu anlamına gleen Lino-bambakoi, bir zamanlar yaygın olan ve halen tamamiyle ortadan kalkmamış olan bir uygulamaya almış insanlar için kullanılan yar mizahi ve aşığılayıcı bir kelimedir. 1710'da Giritt'e bulunan La Motraye, Hanya'da onunla birlikte kalan bir Türkün hikayesini anlatmaktadır. Ev sahibi, bir Hristiyan kadınla evliydi. *Kan-koca, dinleri ve milliyetleri farklı olmasına rağmen birlikte iyi bir şekilde yaşıyorlardı. Alioğlu, adamın adı buydu, camiye giderken, karısı Rum kilisesine gidiyordu. Çocukları ise Müslüman olarak yetiştiriliyordu. Bir sorunları olduğu zaman, pek kurntu içine düşmezler, Meryem Ana'nın önündeki kandil yakarlardı*. (1727, cilt 1, s.464) Bir yüzyıl kadar sonra Pashley (1837, s.10) şöyle yazmıştır: *Yunan devriminden önce bir Müslümanın, Hristiyan bir arkadaşının çocuğunun isim babası olması seyrek görülen olaylardan değildi*. Kıbrısta toplumlarası evlilik şimdi seyrek görülmektedir, ama bu her zaman böyle olmamıştır. Poccocke (1743-45, cilt:2 pt. 1, s.233) Şunu gözlemlemiştir: *Müslüman erkekler, çok sık olarak Hristiyan kadınlarla evlenmekte ve kanilarıyla birlikte oruç tutmaktadırlar. Bu erkeklerin çoğunun Hristiyanlığı karşı olmadığı düşünülmelidir*. İki toplum arasında bir engel in dinde bile çok keskin olmadığı, ya da karşıtlıklarının tam olmadığı aşıkardır.

ORTOGRAFİ ÜZERİNE NOT

Bu makale boyunca, gerek Kıbrısta, gerekse başka yerde olsun Türkçe yer adları ve Türkçe kelimeler, resmen Türkçeye uyarlandığı gibi Latin alfabesiyle yazılmıştır. Tek istisna, dizgi kolaylığı için i ile ü arasında ve ğ ile c arasındaki ayrım ihmal edilmiştir. Bu alfabedeki c, İngilizcedeki j sesine benzemektedir. Kıbrıstaiki Rumca yer adları, pek düzgün olmayan fonetik ile yazılmış olan ve en çok kullanılan haritalardaki imla uygulamasına göre yazılmıştır. Rumca delta harfi için dh değil, d kullanılmıştır ve bu da şimdi İngilizcedeki There'in th'sine benzer şekilde seslendirilmektedir. Rumca

kelimeleri Yunan alfabesiyle yazmayı önlemek için, klasik dilde genel olarak kullanıldığı şekilde aktarılmıştır. Modern Yunanca'da b, m'den sonra gelmesi dışında v diye okunur; nt ise d olarak; ve mp b olarak. Ai ile e, açık e sesiyle; e, ei ve u hepsi de kapalı i ile okunur. A veya e'den sonra gelen u, f olur veya onu izleyen harf, sesli ise v olur. Sesli harflerin miktarı telaffuza yansıtılmamıştır.

KÖY REFERANSLARI ÜZERİNE NOT

Bu makalede adı geçen her Kıbrıs köyünün adından sonra bir harf ve bir rakam konmuştur. Harfler köyün hangi kazada olduğunu göstermektedir. (İngilizce kaza adlarının baş harfleri kullanılmıştır-A.an) F=Mağusa, K=Girne, L=Larnaka, Li=Leymosun, N=Lefkoşa, P=Baf., Rakamlar da 1946 nüfus sayımına göre o köydeki Türk nüfus oranını göstermektedir. 1=yüzde 90 ve fazlası, 2=üçte ikisi ile yüzde 90 arası, 3=üçte biri ile üçte ikisi arası, 4=yüzde 10 ile üçte biri arası, 5=yüzde 10'un altında, ama en az 20 kişi yaşıyorsa, 6=yüzde 10'un altında ve 20 kişiden az ise.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- DANDINI, GIROLAMO 1656. Missione ...apostolica al Patriarca, c Maronit del Monte ...Libano, Cesena.
- HILL, SIR GEORGE F. 1940-...52 A History of ...Cyprus, 4 cilt, Cambridge.
- LA MOTRAYE, AUBRY DE 1727. Voyages du ...Sr.A.De La Motraye, en Europe, Asie etl ...Afrique, 2 cilt, La Haye.
- LEWIS, BERNARD 1952. Notes and Documents ...from the Turkish Archives, Jerusalem
- MAKHA IRAS, LEONTIOS 1932. Recital ...concerning the Sweet Land of Cyprus entitled ..."Chronikle" ed. with translations and notes by ...R.M.Dawkins, 2 cilt, Cambridge.
- MAS LATRIE, L.DE 1852-61. Histoire de l'île de ...Cloypre sous le régime des princes de la ...maison de Lusignan. 3 cilt.Paris.
- MENARDOS, SIMOS 1905. Toponomikon tes ...Kuprou, Athena, 18,315-421 s. arası
- PASHLEY, ROBERT 1837. Travels in Crete, 2 cilt, Cambridge
- POCCOCKE, RICHARD 1743-45. A Description ...of the East and some other countries, 2 cilt, ...London SANUDO, MARIDO 1879-1903. Diaril, ...59 cilt, Venice.

Maniler... Maniler... Maniler... Maniler... Maniler... Maniler

MANİLER

Yer altında silecek
Ayşem nerden gelecek
Dar sokakta bulursam
Yemin etti verecek

Hısarın altı dandır
Dandır Allahım dandır
Yarım küsmüş gidiyor
Döndür Allahım döndür

Rakı goydum şişeye
Bekçi goydum köşeye
Yarı bir gün görmezsem
Düşerim döşeğe

Gafgalyamdan gakayım
Kılıcımı takayım
Yardım et Allahım
Alamanı yakayım

Karanfilin moruna
Ölüyorum yoluna
Allaha da can vermem
Girmeyince goynuna

Hisardan endim eniş
Mendilim dolu yemiş
Güzelleri öpmeden
Dukaklarım erimiş

Kuyu üstünde kuyu
Uyu sevgilim uyu
Bana sarfoş diyorlar
İçtiğim üzüm suyu

İndim dereye durdum
Bir çift güvercin vurdum
Lefkoşa'nın içinde
Bir güzele vuruldum

Aliye ARPALIKLI

Ay doğar ayan ayan
Yollara düştüm yayan
Ay buluda girince
Bağlasalar duramam

Belesbide binersin
Mahalleden geçersin
Her gelir geçerken
Yüreğimi ezersin

Tarıladan gel tarıladan
Tarıla çamur olmadan
Gel yarım sanlılım
Annen baban duymadan

Dut ağacı dut verir
Yaprağını kit verir
Oğlan büyük, kız küçük
Sarıldıkça tat verir

Mendil oldum dür beni
İşte geldim gör beni
Benden güzel varsın
Al silahı vur beni

Bakarada ipliğim
Gel yanıma kekliğim
Hangi yoldan geleceğin
Oturayım bekleyim

KAYNAK KIŞI

Kaynak Kişi: Nesrin Bacavuz (Hamitköy'ün kurucusu Hamit
Buba'nın torunu).

Yaş : 56

Doğum Yeri: Hamitköy

Haberler... Haberler... Haberler... Haberler... Haberler... Haberler

HABERLER

HAS-DER EKİBİNİN FRANSA BAŞARISI

Ekibimiz üç ay yaz dönemi boyunca yaptığı yoğun çalışmalarından sonra 31 Temmuz-14 Ağustos 1991 tarihleri arasında Fransa'nın batısındaki Angers kentinde düzenlenen XIII. Mondial Müzik ve Folklor Festivaline katıldı.

Bu festival dünya halk dansları ve müzik festivalleri arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Festivale üç değişik halk dansları düzenlemesi, 20 dakikalık dramatize oyunlar, 25 dakikalık düşün adetleri ve 1 saatlik halk müziği dinetilerinden oluşan programla katılan ekibimiz Fransız halkının saatlerce süren tezahüratları altında programlarının dışında da oyunlar sergileyerek yorucu fakat coşkulu günler yaşadılar.

Devletten hiçbir katkı almadan tümüyle kendi gayretleri ve velilerimizin de çocuklarının yol ücretlerini ödeyerek yaptıkları maddi katkılarıyla gerçekleştirilen bu festivalde ülkemiz en iyi bir şekilde temsil edilmiştir.

Yılları getirdiği deneyimle mükemmel bir organizasyon gerçekleştiren organizasyon komitesinde yaşanan tek sorun ülkemizin hangi

Zehra KOZAL

bayrakla temsil edileceği konusu oldu. KKTC bayrağının taşınması yalnızca kortejde mümkün olabildi. Resmî şölen alanında ise bütün direklere bayrak çekilirken KKTC için ayrılan direk boş bırakıldı.

GENÇLİK AİLE ÇATIŞMASI KONULU AÇIK OTURUM

19 Eylül'de AKM binasında Gençlik Aile çatışması konulu açık oturum düzenlendi. Oturuma psikiyatrist Dr. Raif Özbilir, Eğitim Bakanlığı adına Sn. Ali Nesim anne konumunda Sn. Selma Bolayır, ÜTK, Liseli Genç Kıbrıslı ve Has-Der temsilcileri katıldı.

Has-Der adına konuşan arkadaşımız Sn. Hasan Abohorlu Gençlik aile çatışması konusunda özette şunları söyledi:

"Dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemiz gençliği de bir değişim içindedir. Bu değişimin bir gelişme mi yoksa gerileme mi olduğu tartışma konusudur. Bu bağlamda gençlerle aile arasında bir çok sorunlar vardır.

Bu sorunlar özette; güvensizlik, iletişim kopukluğu, kısıtlamalar, anlayışsızlık ve ekonomik bağımlılık gibi sorunlardır. Gençler ailelerinden

HAS-DER Fransa'da

Gençlik Kültür konulu açık oturum

aldıkları eğitimle şekillenir ve davranış biçimleri ona göre belirlenir. Dolayısıyla gençlerin yanlış davranışlarının kökeni aile içinde aranmalı ve önce aile temelindeki hataları vurgulamalıyız. Aileler davranışlarıyla gençlere örnek olmalıdır. Gençler de sorunlarını aileleriyle konuşarak, tartışarak çözümlenmelidir. Burada ailelere büyük görevler düşmektedir. Aile gençlik çatışması karşılıklı bir çatışma olduğuna göre çözümü de karşılıklı olmalıdır.*

GENÇLİK KÜLTÜR KONULU AÇIK OTURUM.

Kıbrıs Türk Sanatçı ve Yazarlar Birliği KTÖS lokalinde Gençlik ve Kültür konulu açık oturum düzenlendi. Açık oturuma Kıbrıs Türk Sanatçı ve Yazarlar Birliği, ÜTK, Halk Sanatları Derneği ve Genç Kıbrıslı katıldı. Has-Der adına katılan Mehmet Birinci Gençlik ve Kültür konusunda özetle şunları söyledi:

"Toplumda bir yanda refah içinde yaşayan kesimlerin gelişmiş kültürleri, diğer yanda da işçi ve yoksul kesimlerin bastırılan, engellenen kültürleri vardır. Hem toplumda yaşamak hem de ondan bağımsız olmak mümkün değildir. Gençliğin görevi sözde özgür ama gerçekte toplumun mutlu azınlığına bağımlı kültürün karşısına, toplumun en geniş kesimine açıkça bağlı kültürü çıkarmaktır. Kazanç tutkusunun olmadığı özgür kültüre ulaşmak önemlidir. Bu nedenle kültürü ve folklorü halkımızın ve tüm dünya halklarının hizmetine

sokmalıyız. Tüm dünya ulusları, hizmetine sokmalıyız. Tüm dünya ulusları arasında, kardeşçe işbirliği sağlamaya çalışmalıyız. İnsanın kültür yoluyla kaynaşmasına destek vermeliyiz. Bu bağlamda, bizler Has-Der gençliği olarak Kıbrıs tarihi ve kültürünü iyi öğrenmek, bunu geliştirmek ve yaymakla yükümlüyüz. Bunu yaparken, ülkemizde yaşayan ulusal topluluklar ve ulusal azınlıkların farklı kültürel yapılarını gözardı etmemeliyiz. Milliyeti ne olursa olsun ülkemizdeki tüm toplulukların kültürel gelişimine katkıda bulunmalı, onları benimsemeli ve yaşatmalıyız. Kıbrıs'ta folklorün ada halkı için barış, güven ve huzur ortamının yaratılmasına hizmet için çalışmalıyız*.

EKİN MERKEZİ GENÇLİK TİYATROSU

Ekin Merkezi bünyesinde kurulan ve çalışmalarını Lefkoşa Belediye Tiyatrosu yönetmeni Yaşar Ersoy yönetiminde sürdüren Gençlik Tiyatrosu, Şair Ahmet Arifin anısına "Anadolu" şiirini, dramatize edip, danslı, müzikli bir gösteriye dönüştürdüler. Ekin Merkezinin oyunu, çeşitli bölgelerde sergilendi ve ilgiyle izlendi.

AKINCILAR FESTİVALİ

23.8. 1991 ve 9.9.1991 tarihleri arasında düzenlenen festivalde halk dansları gösterilerinin yanında çeşitli etkinlikler düzenlendi.

MEHMETÇİK ÜZÜM FESTİVALİ

2-12 Ağustos 1991 tarihleri arasında gerçekleştirilen, festivalde folklor gösterileri ve diğer etkinlikler yer aldı.

V.GENÇLİK FESTİVALİ

Üniversite Temsilciler Konseyi Festival Komitesi 3-13 Ağustos 1991 tarihlerinde Gençlik Festivali düzenledi. Bir çok derneğin de katılımıyla çeşitli günlerde, Lefkoşa, Magosa Girne ve Güzelyurt'ta kültür geceleri, satranç turnuvası, futbol turnuvası, çeşitli konserler ve barış gecesi gerçekleştirildi.

Barış gecesinde Has-Der ekibi de halk dansları ve dramatize oyunlarıyla büyük ilgi topladı. ÜTK temsilcileri, Gençlik Festivalinin, gençlerin diğer halk kesimlerine bütünleşmesini sağlayan, kültür değerlerimize sahip çıkan coşkulu bir festival olduğunu belirttiler.

AKDER KÜLTÜR SANAT GECESİ

Kısa bir süre önce kurulan Akçay Kültür Sanat Derneği Ağustos ayının ilk günlerinde Akçay Stadyumunda Kültür Sanat Gecesi düzenledi. Minikler halk dansları, tiyatro gösterileri ve müzik dinletileri halkın beğenisini kazandı.

AKSD POLONYA'DA

Polonya'nın Kozzalin kentinde düzenlenen "GRYFIADA 91" festivaline Alayköy Kültür ve Sanat Derneği halk dansları ekibiyle katıldı. Polonya'nın KRAKOWIAR ekibi tarafından festivale davet edilen AKSD için Polonya TV'si ekibin yer aldığı özel bir program hazırladı. AKSD aynı ekibi Kibns'a davet etti. KRAKOWIAR Halk Dansları ekibi çeşitli bölgelerde gösteriler sundular.

DEĞİRMENLİK BELEDİYESİ ŞÖLENİ

Değirmenlik Belediyesince II. Kültür Sanat Şöleni düzenlendi. Tiyatro gösterileri ve halk dansları sunularıyla yörede çeşitli etkinlikler gerçekleştiren gurup "V. Uluslararası Kuş Cenneti Kültür ve Turizm Festivali'nde 'En İyi Yabancı Ekib' ödülünü almıştı.

GÖNYELİ BELEDİYESİ I.HALK ŞENLİĞİ

Gönyeli Belediyesi 10-13 Temmuz tarihleri arasında bir şenlik düzenledi. Yalçın Park'ta düzenlenen şenlikte Halk Oyunları gösterileri, koro ve bazı sanatçıların konserleri yer aldı.

İSKELE BELEDİYESİ HALK DANSLARI GRUBU SAMSUN'DA

Uluslararası Samsun Fuar etkinlikleri çerçevesinde gerçekleştirilen Halk Dansları yarışmasına katılan İskele Belediyesi ekibi yarışmada birinci oldu.

II. Samsun Festivaline 6 yabancı ülke konuk olarak katılırken, yarışmada ikinciliği Türkiye, üçüncülüğü de Yugoslavya kazandı.

GENÇLİK MERKEZİ V. KURULUŞ YILDÖNÜMÜ KUTLANDI

Gençlik Merkezi V. Kuruluş yıldönümü 3-6 Eylül tarihleri arasında çeşitli etkinliklerle kutlandı.

3 Eylül'de dernekler arası Futbol turnuvası yapıldı.

4 Eylül gecesi A.K.M'de "Dünden Yarına Gençlik" konulu açık oturum düzenlendi. Oturuma konuşmacı olarak müzik yazarı Eralp Adanır, Spor Yazarı Alp Aydınova, Öğretmen araştırmacı Muharrem Faiz, Okul Kaptanı Ahmet Eyyam, ÜTK temsilcisi Çağay Dürü ve G.M temsilcisi Mehmet Toykan katıldı. Tiyatro Sanatçısı Osman Alkaş'ın yönettiği oturum özellikle gençlerin büyük ilgisini topladı. 5 Eylül gecesi L.B.Tiyatrosunda çeşitli etkinlikler düzenlendi. Gençlerin konuğu Neşe Yaşın şiirleriyle geceye renk kattı.

6 Eylül akşamı düzenlenen baloyla yıldönümü etkinlikleri sona erdi.

Gençlik Merkezi V. Kuruluş yıldönümü etkinliklerinden

*Bu sayının çıkmasında
katkıda bulunan
aşağıdaki kuruluşlara
teşekkür ederiz*

*Top Shop
Birinci Ticaret řti.
Repa Ltd.
Anıl Spor
İnce Elektronik
M. Damdelen Ltd.
İnce Gümrükleme
Iřıl Reklam*

